

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та психології дошкільної освіти**

**Збагачення словника дітей молодшого
дошкільного віку в процесі фізичного виховання**
Дипломна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка 6 курсу, групи 608
спеціальності 012 «Дошкільна
освіта»
Перхулин Соломія Романівна
Керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент **Комісарик М. І.**

До захисту допущено:
Протокол засідання кафедри № 4
від 3 листопада 2021 р.
зав. кафедри _____ доц. Олійник М. І.

АНОТАЦІЯ

Перхулин С. **Збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.** – Магістерська робота

У роботі подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, що дозволило обґрунтувати й побудувати модель та експериментальну методику збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, визначити й експериментально перевірити педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Встановлено, що впровадження запропонованої моделі та методики збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання з урахуванням визначених педагогічних умов, позитивно вплинуло на результативність цього процесу. За результатами прикінцевого експерименту виявлено, що в дітей експериментальної групи відбулися суттєві позитивні зміни в рівнях розвитку словника.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Об'єкт дослідження – словникова робота з дітьми молодшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження – методика збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Завдання дослідження:

1. Конкретизувати зміст основних дефініцій сучасної педагогічної науки в предметі дослідження.
2. Охарактеризувати структуру готовності словника дітей в процесі фізичного виховання.
3. Описати педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.
4. Розробити методику збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз та узагальнення педагогічної, лінгводидактичної, психолого-педагогічної і методичної літератури використано для розкриття зміст основних дефініцій сучасної педагогічної науки в предметі дослідження, метод наукового моделювання; *емпіричні* – цілеспрямоване спостереження за мовленням молодших дошкільників, анкетування, бесіда, аналіз навчально-виховних планів вихователів, освітніх програм для визначення стану досліджуваної проблеми у практиці закладів дошкільної освіти; педагогічний експеримент, аналіз навчальних планів і програм, кількісний та якісний аналіз емпіричних даних;.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні й упровадженні діагностувальної і формувальної методик збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання; комплексу індивідуальних мовленнєвих діагностичних завдань для дітей молодшого дошкільного віку, дібраних за кожним показником.

Ключові слова: словникова робота, збагачення словника, рівні розвитку словника, фізичне виховання.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	8
1.1. Збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в теорії і практиці дошкільної освіти.....	8
1.2. Принципи словникової роботи у закладі дошкільної освіти	20
1.3 Проблема фізичного виховання особистості в психолого-педагогічній літературі	23
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЗІ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	30
2.1. Стан збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в сучасних закладах дошкільної освіти	30
2.2. Педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання	40
2.3. Методика збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.....	51
2.4. Порівняльна характеристика рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання	61
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	68
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність дослідження Державні вимоги та концептуальні положеннями щодо мовної освіти громадян України, які розміщені в нормативних документів, а саме: Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту»; Базовому компоненті дошкільної освіти, де вказується необхідність на посилену увагу до мовної освіти в усіх закладах освіти, зокрема, дошкільних, наголошено на необхідності розв'язання одного з ключових завдань дошкільної освіти - формування дошкільника як активного, ініціативного мовця.

Аналіз наукової літератури показав, що збагачення словника дітей дошкільного віку вивчали Л. Алексеєнко-Лемовська, А. Богуш, Н. Кирста, С. Макаренко, Ю. Руденко та ін.; особливості становлення і розвитку словника дітей упродовж дошкільного дитинства - О. Амацьєва, О. Ковшар, В. Коник, Н. Кудикіна, О. Трифонова та ін.; особливості словникової роботи з дітьми дошкільного віку в різних видах діяльності - Л. Глухенька, М. Івашиніна, К. Крутій, Т. Науменко; мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання - О. Богініч, В. Вільчковського, С. Замрозович, І. Кліш.

Слід відзначити, що проблема збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання не була предметом спеціального наукового дослідження, що зумовила вибір теми наукового дослідження «Збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання».

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Завдання дослідження:

5. Конкретизувати зміст основних дефініцій сучасної педагогічної науки в предметі дослідження.

6. Охарактеризувати структуру готовності словника дітей в процесі фізичного виховання.

7. Описати педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

8. Розробити методику збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Об'єкт дослідження - словникова робота з дітьми молодшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження - методика збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Методи дослідження: *теоретичні* - аналіз та узагальнення педагогічної, лінгводидактичної, психолого-педагогічної і методичної літератури використано для розкриття зміст основних дефініцій сучасної педагогічної науки в предметі дослідження, метод наукового моделювання; *емпіричні* – цілеспрямоване спостереження за мовленням молодших дошкільників, анкетування, бесіда, аналіз навчально-виховних планів вихователів, освітніх програм для визначення стану досліджуваної проблеми у практиці закладів дошкільної освіти; педагогічний експеримент, аналіз навчальних планів і програм, кількісний та якісний аналіз емпіричних даних;.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання; *схарактеризовано* структуру розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку; *розроблено* модель збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання; *уточнено* поняття «збагачення словника», «словникова робота в закладі дошкільної освіти», «фізичне виховання дітей дошкільного віку»; подальшого розвитку набули теорія і методика розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні й упровадженні діагностувальної і формувальної методик збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання; комплексу індивідуальних мовленнєвих діагностичних завдань для дітей молодшого дошкільного віку, дібраних за кожним показником. Експериментальний матеріал може бути використаний у практиці роботи закладів дошкільної

освіти; у підготовці майбутніх фахівців у системі вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта; у системі підвищення кваліфікації та післядипломній освіті вихователів закладів дошкільної освіти; підготовці навчально-методичних посібників і в лекційних курсах «Дошкільна лінгводидактика» та «Теорія і методика фізичного виховання в закладах дошкільної освіти» для студентів педагогічних закладів вищої освіти.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ

З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

1.1. Збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в теорії і практиці дошкільної освіти

Проблема розвитку словника дітей дошкільного віку є предметом наукового дослідження психологів, психолінгвістів, лінгводидактів, педагогів, які досліджують різні її аспекти. Зокрема, цій проблемі присвятили свої праці такі психологи та психолінгвістики, як: П. Блонський, Л. Виготський, Д. Ельконін, М. Жинкін, О. Леонтьєв, О. Лурія, О. Потєбня, Ф. Сохин, С. Цейтлін, О. Шахнарович та ін.; лінгводидакти: О. Аматьєва, Н. Бабич, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Попова, С. Хаджирадєва та ін.; педагоги: Г. Ватаманюк, О. Ковшар, В. Коник, К. Крутій, Н. Кудикіна, Н. Луцан, І. Луценко, В. Ляпунова, І. Непомняща, Ю. Руденко, О. Соловійова, Є. Тихєєва, О. Трифонова, О. Ушакова, М. Черкасов, В. Ядешко та ін. Науковцями досліджувалися різні аспекти ознайомлення дітей зі словом у різноманітних видах діяльності, особливості розуміння значення слова дітьми різних вікових груп, опанування узагальнювального значення слів. Проблеми мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання розглядалися у дослідженнях О. Богініч, Е. Вільчковського, С. Замрозевич, І. Кліш.

Оскільки в започаткованому дослідженні йдеться про збагачення словника, то уточнимо сутність понять «слово», «словник», «збагачення словника», «словникова робота».

Сукупність усіх слів, наявних в українській мові, поєднується в поняття «словник» [70, с. 15]. Термін «словник», за словниковими джерелами, означає «словниковий склад мови» [59, с. 106-107]; «сукупність слів даної

мови, територіального чи соціального діалекту» [2, с. 409]; «сукупність слів будь-якої мови»; «сукупність слів, які використовуються в будь-якій мові; сукупність слів певної мови; лексика» [17, с. 1344]; «сукупність слів певної мови, зібрана за певними ознаками» [70, с. 1132]; «будівельний матеріал для мови» [11, с. 71]; «словник дошкільника - запас слів, який безперервно й інтенсивно зростає (з 3 до 6-7 років приблизно в 5-6 разів)» [22, с. 309].

Отже, під поняттям **«словник»** розуміємо сукупність слів певної мови, який безперервно зростає і дозволяє особистості успішно спілкуватися, навчатися, мислити.

Одним із завдань словникової роботи в закладі дошкільної освіти є **«збагачення словника** дітей новою лексикою; активізація словника» [24, с. 67]. Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови, збагачення це «дія за значенням збагатити», збагачувати - «робити кого-, що-небудь багатшим за складом або змістовнішим, досконалішим» [17, с. 440].

На думку А. Богуш та Н. Гавриш **збагачення словника** це «кількісне збільшення обсягу словникового запасу (у вузькому розумінні); засвоєння нових значень знайомих слів (якісне засвоєння лексики) та переведення їх в активний словник, що забезпечує повноцінне спілкування, пізнання довкілля, мовленнєве самовираження» [15, с. 323]; «кількісне збільшення обсягу нових слів і розширення смислового поля вже знайомих - з метою збільшення їх використання у зв'язному мовленні» [42, с. 60].

Збагачення словника включає не лише розширення його об'єму, але і виховання в дітей уваги до змістової сторони слова, його семантичне уточнення значень слів, збагачення зв'язків з іншими словами [69, с. 31]. Така робота з дітьми потребувала проведення спеціальних досліджень з боку вчених та розробки методичних матеріалів.

Отже, під **збагаченням словника** дітей дошкільного віку розуміємо кількісне збільшення словникового запасу та переведення його із пасивного словника в активний.

Науковцями-корифеями, що займалися дослідженням питання **словникової роботи** (Є. Водовозова, Я. Коменський, С. Русова, Ф. де Соссюр,

І. Срезенський, О. Усова тощо), визначено механізми розвитку мовлення в дітей, зміст мовної освіти як однієї із соціально-культурних умов розвитку держави, розроблено принципи, методи та форми розвитку мовлення тощо. Такими вченими, як Л. Виготський, О. Гвоздєв, В. Гербова, О. Лурія та ін. було розроблено психологічні та теоретичні засади дошкільної лінгводидактики.

У сучасній методиці **словникова робота** розглядається як «цілеспрямована педагогічна діяльність, яка забезпечує ефективне засвоєння словникового складу рідної мови» [44, с. 57]. На думку Н. Горбунової, словникова робота це «спеціально організована діяльність, спрямована на виховання уваги дітей до змістової сторони слова, мовлення в цілому, розуміння і тлумачення значення слів, на збагачення, активізацію та розвиток словника із застосуванням інтерактивних методів, прийомів, технологій» [23, с. 155].

А. Богуш, узагальнюючи думу вчених, пропонує «збагачувати словник дітей застосуванням семантичних рядів слів: антонімами (високо - низько), синонімами (діти - малюки - дітлахи - хлоп'ята), багатозначними словами (час іде, хлопчик іде, дощ іде), омонімами (коса, ключ)». Словник дошкільників збагачується також «за рахунок придуманих ними слів: потилиця - п'яти, на нозі - нігті, на руці - рукті, плавники (у значенні плавки), покахкував (наївся), пластилін - це ліпин» [9, с. 322].

На думку Н. Горбунової, завдання кількісного збагачення словника дітей полягає в його насиченні узагальнювальними словами, словами іншомовного походження, найбільш уживаними в українській мові [23, с. 158]. Зазначимо, що збагачення словника, його закріплення й активізація займають чільне місце в загальній системі мовної роботи в закладах дошкільної освіти.

Словникова робота є важливим напрямом і вагомою складовою навчально-мовленнєвої діяльності дитини-дошкільника, яка здійснюється в процесі всієї навчальної і виховної роботи, і метою якої є розширення словникового запасу дітей і розвиток їхнього мовлення [55, с. 868].

А. Богуш наголошує, що «молодший дошкільний вік найбільш

сензитивний щодо мовленнєвого розвитку У дітей цього віку надзвичайно розвинене мовне чуття, вони досить рано помічають і виправляють мовні огріхи в мовленні інших» [13, с. 107].

Психологічну періодизацію мовного розвитку дитини розглядає А. Маркова. В основу періодизації було покладено становлення, диференціацію функції мови та обслуговуючих її форм. Мовними функціями вчена називає «види мовної діяльності з різними завданнями, цілями, які впливають із інших, більш широких сфер спілкування». Формами мови на думку вченої є «система спільно вироблених засобів для здійснення мовної діяльності». Учена дає таку характеристику кожному віковому періоду дитини:

- *немовлячий період* (до 1 року). Мовні функції - соціально- емоційний контакт з дорослими, називання предмета словом (тобто експресивна та номінативна функції), на кінець року з'являється індикативна функція (називання ознак предметів). Форми мови: гукання, гуління, лепет, складовий контур слова, слова;

- *ранній вік* (від 1 до 3 років): мовні функції - узагальнююча (слово вживається по відношенню до групи, класу предметів), вказівна (це м'ячик). Форми мови: речення, ситуативне та діалогічне мовлення.

- *дошкільний вік* (від 3 до 6-7 років). Мовні функції - соціальний контакт, регулююча, плануюча функції мови [43, с. 30 - 31].

Оволодіння значеннями слів необхідне дітям для розуміння тексту (описового, розповідного, пояснювального тощо), воно є засобом проникнення у зміст об'єкту. У зв'язку з цим психологом Р. Левіною було описано «етапи розвитку мовної свідомості дитини».

На *першому* етапі «повністю відсутнє розуміння мови та диференціація звуків», вказує науковець. Це дофонемна стадія розвитку мови. На *другому* етапі, як зазначає автор, «з'являється розрізнення більш далеких фонем, але відсутня диференціація близьких». Вимова неправильна, спотворена. Звуки дитина чує інакше, ніж дорослі. Неправильність вимови звуків дитина не помічає. Для *третього* етапу характерне те, що дитина «чує звуки у відповідності з їх фонематичними ознаками», зазначає дослідниця. І хоча сама

ще багато звуків не вимовляє, проте впізнає неправильну вимову звуків. На *четвертому* етапі дитяче мовлення стає правильним. Дитина диференціює правильну і неправильну вимову звуків, намагається їх виправити. На *п'ятому* етапі завершується процес фонематичного розвитку, дитина чує і говорить правильно. З'являється усвідомлення звукової сторони мови [11, с. 20-21]. Як доведено вченими, до трьох років дитина проходить перші три етапи, два наступні - в дошкільному віці.

Узагальнюючи, **словниковою роботою** розуміємо планомірне розширення активного словника дітей за рахунок формування чіткої системи завдань, методів і прийомів засвоєння ними слів, спрямованих на встановлення зв'язків між дією і словом. Зазначимо, що словникова робота з дітьми дошкільного віку є складовою дошкільної лінгводидактики і розвивається відповідно до суспільної освітньої системи.

А. Богуш зазначає, що «зміст словникової роботи в дошкільному закладі передусім визначається формуванням словникового запасу, що позначає елементи культури, яку привласнює, освоює дитина - матеріальний світ (природа і предметне оточення), соціальні відносини, інтелектуальна сфера». А. Богуш, В. Логінова, І. Непомняща, В. Яшина довели, що діти в першу чергу засвоюють побутову лексику: назви частин обличчя, тіла; назви іграшок, посуду, меблів, їжі (З часом у словнику дитини з'являється природознавча, суспільна, емоційно-оцінна лексика, слова, що позначають час, простір, кількість, величину, що пов'язано з ускладненням процесу пізнавальної діяльності. У граматичному відношенні це: іменники, дієслова, прикметники, прислівники, числівники, займенники тощо. Основними групами обов'язкового лексичного запасу дитини дошкільного віку є: «слова, що позначають конкретні поняття» - назви дій, предметів, ознак, якостей»; «слова, що позначають абстрактні, видові, родові, узагальнюючі поняття». Засвоєння цієї групи слів можливе лише на основі формування знань понятійного характеру, тобто засвоєння слів першої групи; «значення багатозначними словами, антонімами, синонімами, смисловими відтінками слів і словосполученнями»; «образні слова та слова з переносним значенням» [8, с. 325].

Зазначимо, що словникова робота, як вказує А. Богуш, може відбуватись і «під час читання та розповідання літературного твору». Попереднє ознайомлення педагога з текстом дає змогу виділити 3-4 слова, що роблять незрозумілим зміст прослуханого. До цієї категорії належать передусім застарілі слова, архаїзми. Тому, щоб не порушувати цілісність сприйняття твору, вказує автор, доцільно застосовувати лише прийом синонімічної заміни. Тому, промовивши незрозуміле слово, вихователь без додаткових пояснень відразу називає слово - синонім, яке зрозуміле дітям. Основна словникова робота планується та проводиться після прочитання чи підрахунку літературного твору під час розмови про зміст. Починаючи із середньої групи, крім питань про зміст тексту, бажано використовувати питання про його форму, образні засоби, виразність. Для створення більш повної та яскравої картини попросіть дітей описати персонажів, використовуючи визначення, епітети, порівняння.. Доцільно, як зауважує вчена, «застосовувати лексико - граматичні вправи на добір синонімів, антонімів, образних слів, виразів до заданого слова і, навпаки, за названими характеристиками виразів; навчати персонажі» [8, с. 336].

Як зауважують науковці, словник людини поділяється на пасивний та активний. Пасивний словник це «слова, які людина розуміє, але сама ними в активному мовленні не користується». Активний словник це «слова, які мовець не тільки розуміє, але й використовує в своєму мовленні». Пасивний словник завжди більший за активний [11, с. 180]; основна з погляду вживаності частина лексики, що постійно й вільно функціонує в різних сферах суспільного життя, складається насамперед із загальновживаної лексики та нейтральної лексики, а також одиниць обмеженішого вживання [61, с. 13]. Активний словник малюка поступово збільшується, в нього входять не лише загальновживані слова, але й специфічні, які є активними тільки для членів її сім'ї і зумовлені, зокрема, характером праці батьків. На думку Н. Гавриш, традиційно центральним завданням лексичного розвитку в дошкільному віці є «розширення словникового запасу в процесі ознайомлення з навколишнім середовищем, тобто кількісне його накопичення в пасивному, а насамперед в активному словнику» [20, с. 12].

Науковець В. Логінова, розвиваючи ідеї Є. Тихеевої, уточнила методику збагачення словника на основі ознайомлення дітей з предметами, їхніми ознаками і якостями, матеріалами, з яких вони зроблені, показала вплив системи знань про предмети на розумовий та мовний розвиток. Розвиток словника дітей, як вказувала В. Логінова, «постійно ускладнюється, збільшується, що пояснюється збагаченням словника дітей на основі ознайомлення з новими предметами; введенням слів, що позначають якість, властивості, відношення на основі поглиблення знань про предмети та явища навколишнього світу; введенням слів, що позначають елементарні поняття на підставі розрізнення й узагальнення предметів за істотними ознаками; залученням дітей до різноманітної народної лексики через ознайомлення з фольклорними і літературними творами; а також процесом опанування образної лексики української мови» [8, с. 325].

У розвитку словника дошкільника відбуваються суттєві якісні і кількісні зміни, які залежать від умов життя і виховання, індивідуальних особливостей дитини. За даними результатів дослідження, одні автори зазначають, що у дітей 2-х - 2,5 років максимальний словниковий запас дорівнює 1227 слів, інші - такий запас слів становить 45 (за Ш. Бюлер). На кінець третього року життя у словнику дитини нараховується 1000-2000 слів (за Н. Аксаріною); Г. Ляміна вказує на кількість слів, що дорівнює 1200-1500. За твердженням М. Красногорського, на третьому році життя збагачення словникового фонду дітей збагачується до 500 і більше слів; за даними М. Алексєєвої і В. Яшиної, середня кількість слів, що використовує дитина 3-го року життя становить 1200-1500 [75, с. 42]; наприкінці 3-го року життя - до 1000 і більше (за Ф. Сохіним) [65, с. 143]; дещо іншу кількість слів, що засвоїли діти у 4 роки - 2000, вказує Р. Павелків [54, с. 234].

«У словнику дитини третього року життя є вже всі частини мови, проте переважають іменники, які становлять понад 50 % від усіх слів, що їх вживає дитина», зазначає А. Богуш [8, с. 242]; словниковий склад мови коливається від 2300 (при вступі до дитячого садочку) до 4700 значень кореневих слів (в середньому для дітей з великим словниковим запасом). Зазначимо, що словник дітей дошкільного віку інколи може збагачуватися за рахунок

придуманих слів, які С. Цейнтлін називає «самостійно створеними мовними одиницями або модифікованими одиницями дорослої мови» [72, с. 159].

Як вказує А. Богуш, «розширення лексичного запасу слів дошкільника відбувається за рахунок усіх частин мови. Дитина вживає слова різної складності з конкретним прямим і переносним значенням, рідше - абстрактним, її мовлення збагачують синоніми, антоніми, омоніми, метафори, багатозначні слова, фразеологічні звороти. Постійно розширюється і зміст слів, які вона використовує». Зазначимо, що спочатку дошкільники оволодівають назвами наочно уявлюваних або доступних їхній діяльності предметів, явищ, якостей, властивостей, що зумовлено наочно-дійовим і наочно-образним мисленням. Тому в їхньому словниковому запасі практично відсутні абстрактні поняття [9, с. 187]. «Смисловим змістом слова діти оволодівають поступово, з розвитком пізнавальних можливостей. Наприкінці 1-го - на початку 2-го року життя слово означає для дитини тільки один певний предмет, тобто воно еквівалентне його чуттєвому образу. А вже по завершенні 2 -го року життя означає групу однорідних предметів (м'яч - це різноманітні м'ячі), має значно ширше, хоч менш конкретне, значення», відзначає А. Богуш [8, с. 227].

Кількісно і якісно словниковий запас дитини досягає такого рівня, що вона може вільно спілкуватися з дорослими і дітьми, підтримувати розмову на будь-яку тему в межах свого розуміння. Чим більше дорослі спілкуються з дітьми, тим багатший їхній словник.

Розвиток словника та активного мовлення дітей на другому і третьому роках життя досліджували Н. Аскаріна, Ю. Аркін, А. Богуш, Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Ляміна, М. Попова, Г. Розенгарт-Пупко, В. Штерн.

Як зазначає А. Богуш, у словнику дітей зустрічаються всі частини мови, хоча переважною більшістю це іменники (до 50 %) та дієслова (28-30%), багато ще полегшених слів, слів -універсалізмів. Пасивний словник переважає над активним [13, с. 107]. Як зазначає Г. Люблінська, «словник дітей 4-6 років швидко зростає, збагачуючись тепер не лише за рахунок збільшення числа іменників, але і інших частин мови. Дитина цього віку використовує в мові багато дієслів, займенників, сполучних слів» [42, с. 289].

Активний словник дітей другого року життя формується нерівномірно, спостерігаються ритмічні коливання. За словами Ю. Аркіна, «розвиток мови, як і будь-який складний процес розвитку, йде не по прямій висхідній лінії, а по зигзагоподібній: за періодами значного набуття нових слів настає період відносного застою і навіть збідніння» [1, с. 149]. Вчений вказує, що «ритм є універсальним принципом розвитку, і ритмічність розвитку мови залежить не від випадкових причин, а пов'язаний з глибокими процесами дозрівання організму» [1, с. 150].

У три роки в словнику дитини нараховується 1000-1200 слів. До чотирьох років словник збільшується до 1500-1600 слів. Для словника дітей четвертого року життя характерне переважання іменників (близько 50 % всіх слів), дієслів (28-30 %). Прикметники складають лише 12 %, прислівники - 6 %, а числівники - лише 1,5 % слів. У словнику дітей ще багато полегшуючих слів (типу моня, киця, ляля, коко), універсалізмів. Іменники замінюють займенники ось, цей [74, с. 182].

Особливості словника дітей третього року життя досліджувала В. Гербова. Автор відзначає низку помилок у вживанні дітьми іменників, а саме: неадекватна заміна одного іменника іншим; іменники-узагальнення (за формою, кольором); слова, які взагалі нічого не позначають; вживання дієслова замість іменника: замість предмета називають його частину [21, с. 5]. На третьому році життя, за даними В. Гербової, спостерігається три рівні засвоєння слів дитиною:

- перший рівень - «дитина розуміє слово, але не використовує його в мовленні»;
- другий рівень - «дитина впізнає і називає предмет (якість, дію, властивість, ознаку) тільки у звичних словосполученнях і умовах»;
- третій рівень - «розуміє і правильно використовує слово-назву в будь-яких доступних для розуміння дитини зв'язках і відношеннях» [21, с. 4-5].

Словник дитини 4-го року життя поповнюється назвами предметів, з якими діти пересікаються і діють у побуті. Ф. Сохін зауважує, що діти припускаються помилок під час називання багатьох предметів побуту,

транспортних засобів [57, с. 82]. Науковцем було запропоновано вправи та ігри, які сприятимуть збагаченню та урізноманітненню мовлення дитини, координації рухів, дрібних м'язів пальців, розвиватимуть здатність передавати почуття через жести та міміку [57, с. 86; 88].

Як справедливо вважають дослідники проблеми мовленнєвого розвитку дітей, збагачення словника полягає не в його кількісному поповненні. Крім кількісного збільшення словника, зазначає учена А. Богуш, головною умовою свідомої будови мовлення, є «формування в дошкільника розуміння семантичного значення, смислової структури слів, тобто якісне освоєння лексики» [16, с. 183].

За Л. Виготським, «Нове слово виникає у дитини як умовний рефлекс: коли дитина чує від оточуючих людей слово. Вона повинна зв'язати його з предметом і лише тоді відтворює його» [19, с. 168].

Експериментальні дані Л. Виготського дають підставу для висновку, що в цей період ускладнюється вся життєва практика дитини, яка вимагає від неї використання всіх слів, що є у словнику дитини, і накопичення нових.

Розуміння мовлення й активне вживання словника стимулюють один одного, «змінюючись в одному двосторонньому акті спілкування» зазначає Г. Розенгарт-Пупко. Відбувається осмислене розуміння мовлення оточення в усіх життєво важливих ситуаціях і використання активного словника, що мав раніше здебільшого ігровий характер [59, с. 73]. А. Богуш вказує, що у дітей словник «досить бідний на прикметники. Збагачення дитячого словника стимулює появу нових форм вимоги за допомогою слова» [8, с. 235].

Одне з завдань вихователя - збагачення словника дітей прикметниками (великий, спритний, швидкий, повільний, круглий, гумовий) і прислівниками (вчора, сьогодні, завтра, далеко, близько, високо, низько). Слова, засвоєні дітьми третього року життя, за В. Гербовою, умовно поділено на 4 групи: «слова, що позначають назву предметів, дій з ними, властивостей, відношень у найближчому оточенні; слова, що позначають назву збірних іменників; слова, що позначають назву предметів, дій, властивостей, відношень далекого, але зрозумілого дітям оточення; слова - різні частини мови (займенники, числівники, частки тощо)» [21, с. 5].

Ю. Аркін зазначає, що мовлення дітей трьох років «побудоване з коротких фраз»; фрази складаються з кількості складових слів; «досить часто виступає схильність до ритму і римування; мовлення у дитини супроводжує різні форми її м'язової діяльності; воно слугує немовби акомпанементом, який стимулює її дії; часто повторюються одні й ті самі слова і фрази»; відносно велика кількість питальних речень [1, с. 155-156].

Діти молодшого дошкільного віку «опановують останній ступінь узагальнення». У їхньому мовленні, наприклад слово «м'яч» охоплює такі групи, як іграшки, спортивні знаряддя тощо. Сигнальне значення цього слова широкіше, а зв'язок його з конкретними предметами все важче. Середні показники словника дітей 4 років - 1600 слів (за даними В. Штерна) [74]; на четвертому році життя - до 1000 і більше слів [9, с. 44-45];

Формування «словникового ядра» відбувається в дошкільному дитинстві, а семантичного і граматичного - до шести-семи років лише проходить стадію становлення, уточнення значення слів, тобто набирає силу. Пояснюється це тим, що діти засвоюють не лише поняття, а й закономірні зв'язки між словами і словосполученнями та у них з'являється розуміння естетичної функції слова [8, с. 322].

А. Богуш, дослідивши особливості словника дітей молодшого дошкільного віку, визначила змістовий аспект словникової роботи з дітьми з молодшої групи (четвертий рік життя):

- «збагачувати словник дітей новими словами відповідно до освітніх ліній;
- продовжувати збагачувати словник дітей іменниками, словами, які позначають близьке, віддалене, далеке оточення дитини, словами, що позначають абстрактні поняття (сміливість, біг, швидкість), словами з характерним значенням (чемпіон, пустун, боягуз);
- учити правильно користуватися словами, що позначають частини тіла людей і тварин;
- збагачувати словник дітей прикметниками: присвійними (матусин, татів, бабусин), що означають фізичні якості людини, інших істот (предметів) (здоровий, сильний, стрункий), психічні властивості, особливості характеру

(розумний, вольовий, мужній); відносними (дерев'яний, гумовий, металевий) та відносно -якісними прикметниками (трав'яний, овочевий, фруктовий), прикметниками вищого ступеню порівняння (молодший, дужчий, більший, нижчий, спритніший, кращий), найвищого ступеня з префіксом най- (наймолодший, найдужчий, найбільший, найнижчий, найспритніший, найкращий);

- збагачувати словник дітей дієсловами, учити розрізняти значення дієслів із префіксами за-, при- (забігти - прибігти, зайти - прийти);

- поповнювати словник дієприкметниками (битий, змарнілий, засмучений), дієприслівниками (стоячи, сидячи, лежачи, підстрибуючи), прислівниками (зверху, знизу, направо, наліво, вдало);

- продовжувати розширювати словник дітей синонімами: тримати - держати, красивий - гарний, дякую - спасибі, антонімами: вгорі - внизу, високо - низько.

- увести в активний словник дитини форми вітання та прощання (добрий ранок, добрий день), форми ввічливого прохання (будь ласка), подяки (дякую, спасибі), вибачення (пробачте, вибачте, пробач, вибач), форму ввічливого звертання до дорослих (Вам, Вас, з Вами);

- засвоїти форму звертання до дітей: називати дитину на ім'я, лагідно (Іванку, Оксанко)» [12, с. 55-61].

Як вказує І. Марченко, спочатку з'являються іменники - найперші слова використовуються у називному відмінку (предмети, іграшки), потім з'являються множина іменників, знахідний відмінок; потім додаються дієслова, вигуки, деякі прислівники, потім з'являються прикметники. Обмежена кількість прикметників пояснюється тим, що дорослі зазвичай приділяють недостатньо уваги знайомству з якостями, властивостями предметів [44, с. 63].

Як вказує Л. Лохвицька, діти четвертого року життя виявляють особливий інтерес до слів - вони уважно прислухаються до нових слів, намагаються їх вимовляти, вільно будують прості речення [41, с. 9].

До кінця четвертого року життя у дітей у словнику нараховується до 1800-2000 слів. З'являються складні слова; іменники із з'єднувальною

голосною (пароплав, паровоз) та прикметники (довговухий, довгоногий, жовтогарячий, світло-синій). Дитина будує прості, поширені речення з прийменниками, сполучниками, однорідними членами речення, з прямою мовою; складносурядні та складнопідрядні речення зі сполучниками та сполучними словами [13, с. 110-111].

Необхідною умовою повноцінного мовленнєвого розвитку та засвоєння дитиною значення багатозначних слів у молодшому дошкільному віці є активне формування орієнтацій щодо смислу слова.

Особливості мовленнєвого розвитку дітей 5-ого року життя було детально досліджено О. Ушаковою [58].

Отже, проблема словникової роботи з дітьми дошкільного віку є актуальною та знаходить місце у дослідженнях науковців, як минулого так і сучасного періоду. Науковців цікавить питання особливості становлення й розвитку словника дітей, особливості засвоєння семантики слів, використання тематичного принципу введення лексики тощо.

1.2. Принципи словникової роботи у закладі дошкільної освіти

Зазначимо, що добираючи слова до занять, вихователь повинен керуватись відповідними **принципами словникової роботи**. Серед них можна визначити такі:

- тематичний принцип введення лексики;
- принцип нормування слів або обмеженого словникового мінімуму;
- практична цінність слова для даного етапу навчання;
- частотність уживання слів у розмовному мовленні;
- засвоєння слів в активній практичній діяльності;
- принцип описування понять і тлумачення їх значення;
- доступність слова за звуковим складом [10, с. 222].

Провідним принципом введення нових слів є групування їх за темами. А. Богуш зазначає, що тематичний принцип дозволяє включати нові слова в активне розмовне мовлення, будувати діалог з відповідної теми, складати розповіді в межах однієї теми, а не тільки ознайомлювати дітей з новими

словами [10, с. 222]

Принцип практичного значення слова та частотності вживання слів, на думку А. Богуш, дозволяє педагогу самостійно варіювати добір слів відповідно до місцевих умов, сезону тощо (професії батьків, види транспорту, одяг, їжа, свята тощо).

Відповідно до означеного принципу, дитина повинна засвоювати нове слово в такій послідовності, яку було визначено ще свого часу Є. Тихесвою: відчуття окремих властивостей, ознак, якостей предмета; сприймання цілісного образу; формування уявлення про предмет; відображення поняття в слові [10, с. 225].

Діти розглядають предмети, беруть у руки, діють з ними, засвоюють їх назви. Нові слова закріплюють під час різних форм роботи з дітьми протягом дня. Діти повинні діяти з іграшками, предметами чи речами в різноманітних видах діяльності. Тут починає діяти принцип засвоєння нового слова на основі активної практичної діяльності.

Наступний *принцип* - комплексне розв'язання всіх завдань словникової роботи в єдності: збагачення, уточнення та активізація словника на кожному занятті. Наприклад, під час спостереження за іграми старших дошкільників на прогулянці вихователь намічає такі завдання: збагатити словник дітей дієсловами (грають, стрибають, бігають), прислівниками (веселі, жваві, активні); уточнити значення слів (гра, біг, стрибки, ходьба); активізувати словник словами (прогулянка, гра, відпочинок).

Принцип словникової роботи - єдність навчальних, виховних завдань та завдань словникової роботи, в ході виконання програмних вимог реалізовується з усіх розділів програми як на заняттях, так і в повсякденному житті. Кожний розділ програми виховання та навчання дітей має свою специфічну лексику, з якою дітей можна познайомити лише на спеціальних заняттях: з фізичного виховання (біг, ходьба, стрибати, лазити, кидати, колода, обручі, скакалка, вправа, гімнастика, масаж); з ознайомлення з природою (сонце, повітря, вода, дощ, повітря); з математики (лічба, рахунок, більше, менше, порівну); з малювання (фарби, фарбувати, пензлик, олівці, аркуші) тощо [68, С. 336].

Також зазначимо, що **спеціальними принципами словникової роботи** науковці визначають і такі: принцип зв'язку лексичної роботи з емоційною сферою (Н. Гавриш, Л. Кулибчук, Ю. Руденко); занурення в активну пізнавальну діяльність; тлумачення змісту слова (А. Богуш) тощо.

У сучасній дошкільній лінгводидактиці виокремлюють три основні завдання розвитку лексики, зазначає А. Богуш. Першим завданням є «збагачення кількісного складу лексики новими, раніше невідомими словами, а також збільшення словникового запасу за рахунок засвоєння дітьми нових значень багатозначних слів, що вже наявні в їхньому лексичному запасі» [8, с. 323]; другим завданням виступає «якісне засвоєння лексики, що виявляється в поглибленому розумінні значення й смислових відтінків слів і словосполучень, подальшому оволодінні узагальненням, яке в них виражене. Особливої актуальності у зв'язку з цим набуває завдання уточнення значення слів на основі протиставлення антонімів і зіставлення слів, близьких за змістом, тобто розвиток гнучкості словника, вміння доречно користуватися загальноповсюдною лексикою у мовленнєвій практиці» [8, с. 323]; третім - «активізація словника - застосування дітьми лексичних засобів у різних мовленнєвих ситуаціях. Нові слова у мовленні дітей активізуються з умови уточнення значення та закріплення способів їх відтворення на практиці» [8, с. 323].

Триєдиною метою розвитку словника дитини молодшого дошкільного віку виступають означені завдання словникової роботи.

Як вказують В. Яшина та М. Алексєєва, «збагачення словника дітей новими словами відбувається за рахунок засвоєння раніше невідомих слів, а також нових значень ряду слів, що вже присутні в лексиконі». Збагачення словника відбувається за рахунок лексики загального користування (назв предметів, ознак і якостей, дій, процесів і т. ін.) [75, с. 123-124].

Оскільки ускладнюється процес пізнавальної діяльності природознавчою, суспільною, емоційно-оцінною лексикою, словами, що позначають предмет, дію, час, простір, кількість, величину, то і збагачується словник дитини. У граматичному відношенні це - іменники, дієслова, прикметники, прислівники, числівники, займенники тощо.

За А. Богуш, з обов'язкового лексичного запасу дитини молодшого дошкільного віку можна виокремити такі основні групи: «слова, що позначають конкретні поняття - назви дій, предметів, ознак, якостей; слова, що позначають абстрактні, видові, родові, узагальнюючі поняття. Засвоєння цієї групи слів можливе лише на основі формування знань понятійного характеру, тобто засвоєння слів першої групи; значення багатозначних слів, антонімів, синонімів, смислових відтінків слів і словосполучень; образні слова та слова з переносним значенням» [8, с. 325].

Виділяють два взаємопов'язаних між собою аспекти лексичної роботи з дітьми дошкільного віку. Перший аспект полягає в «засвоєнні дитиною предметної співвіднесеності слів та їх понятійного змісту, його зв'язком з розвитком пізнавальної діяльності дітей та здійсненням в логіці предметних зв'язків та відносин». Другий аспект характеризується «засвоєнням слова як одиниці лексичної системи, його зв'язків з іншими лексичними одиницями». При цьому «ознайомлення дітей з багатозначними словами, розкриття їх семантики, точне за змістом використання антонімів, синонімів, багатозначних слів, тобто розвиток смислової сторони мовлення набуває особливого значення» набуває особливого значення [8, с. 319].

Під час практичної діяльності з предметами, «дитина спочатку засвоює їх назву на рівні розуміння та встановлення зв'язків між самим предметом і словом, що сприяє збагаченню її лексичного запасу. Поступово у процесі практичних дій відбувається усвідомлення, уточнення значення нового слова, відчуття його смислових відтінків. Таким чином дитина починає використовувати слова в активному мовленні» [8, с. 324].

Огляд досліджень з означеної проблеми дозволив дійти висновку про важливість проблеми лексичного розвитку дітей на різних етапах дошкільного дитинства.

1.3 Проблема фізичного виховання особистості в психолого-педагогічній літературі

Науковцями доведено, що дошкільний період має велику пластичність та сприйнятливність до засобів фізичної культури. У цей час створюються найбільші можливості для реалізації оздоровчих, освітніх та виховних завдань [18, с. 44].

Під фізичною культурою як складовою культури суспільства розуміємо формування інтелектуальної, емоційної, духовної сфери особистості засобами фізичних вправ, спрямованих на фізичне вдосконалення людини, на зміцнення її здоров'я, розвиток фізичних здібностей.

У зв'язку з вищезазначеним інтерес становить поняття «**виховання**».

Під фізичним вихованням слід розуміти «спеціально організований процес фізичного вдосконалення й оздоровлення людини». Воно спрямоване на досягнення фізичної досконалості, тобто високого рівня здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості; це процес фізичної підготовки людини до повноцінної життєдіяльності [29].

Метою фізичного виховання є формування в дітей навичок здорового способу життя. Основними засобами, які діляться на види та сприяють успішному вирішенню завдань фізичного виховання дітей дошкільного віку, є: *«фізичні вправи, що застосовуються у гімнастиці, спорті, грі та туризмі, оздоровчі сили природи (повітря, сонце, вода) та гігієнічні фактори»* [18, с. 52]. Зазначимо, що повноцінне фізичне виховання можна досягти лише поєднуючи всі засоби. Гігієнічні фактори, до яких входять режим занять, відпочинку, їжі, гігієна одягу, фізкультурного обладнання тощо, складають обов'язкову умову для вирішення завдань фізичного виховання [18, с. 59]. У системі народних знань засобами фізичного виховання були сили природи - сонце, вода і повітря [6, с. 94-97]; гігієнічні фактори (особиста гігієна, режим харчування); режим праці та відпочинку; харчування [6, с. 98]

Як вказує М. Єфименко, метою фізичного виховання є «використання значних можливостей фізичної культури для сприяння розвитку здорової, всебічно розвинутої та гармонійної особистості, успішно адаптованої до навколишнього середовища, яка матиме змогу ефективно і плідно реалізуватися у суспільстві» [25, с. 6].

Завдання фізичного виховання розглядали такі сучасні вітчизняні

науків, як О. Васильков, Е. Вільчковський, М. Єфіменко, В. Іващенко, О. Курок, Е. Степаненкова, Б. Шиян та ін.

Завданнями фізичного виховання, визначеними Е. Вільчковським та О. Курком, є такі: *оздоровчі*, які «сприяють охороні життя, зміцненню здоров'я, загартуванню та удосконаленню функцій організму дітей та мають підвищувати розумову й фізичну працездатність» [18, с. 44]; *навчальні*, які «формують певну систему рухових умінь та навичок; ігрові дії; доступні уявлення та знання про користь занять фізичною культурою, іграми, про основні гігієнічні вимоги та правила» [18, с. 47]; *виховні* завдання «формують позитивні моральні та вольові риси характеру дитини засобами фізичної культури» [18, с. 49].

Оздоровчі завдання фізичного виховання, як вказує Е. Степаненкова, «спрямовані на формування правильної постави, своєчасне окостеніння опорно-рухового апарату, формування вигинів хребта, розвиток скелетних ступнів, укріплення зв'язково-суглобного апарату, розвиток гармонійної статури, регулювання росту і маси кісток тощо». *Навчальні* завдання фізичного виховання передбачають «формування рухових умінь і навичок; розвиток психофізичних якостей (швидкості, сили, гнучкості, витривалості, окоміру, спритності); розвиток рухових здібностей (функції рівноваги, координації рухів)» [66, с. 40]. *Виховні* завдання, які здійснюються в процесі фізичного виховання - «потреба у щоденних фізичних вправах; вміння раціонально використовувати фізичні вправи у самостійній руховій діяльності; самостійність, творчість, ініціативність; самоорганізація, взаємодопомога тощо» [66, с. 41].

Навчальні завдання, які визначають В. Іващенко та О. Безкопильний, полягають в оволодінні дітьми спеціальними знаннями, сприяють розумному розподілу сил під час фізичного вдосконалення, впровадженню здорового способу життя, умінню добирати найбільш оптимальні засоби і методи, що найкраще підходять саме для свого організму [29, с. 61]. Підвищенню енергопотенціалу організму людини сприяють *оздоровчі* завдання (загартування організму, раціональне харчування, розвиток фізичних якостей); комплексному використанню різних виховних засобів для того, щоб

сформувати таку особистість, яка б була корисною для суспільства, а також для того, щоб викликати в людини прагнення до самовдосконалення і навчити її основам його здійснення сприяють *виховні* завдання [29, с. 62].

Таким чином, завдання педагогів полягає в створенні всіх необхідних умов для здійснення процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку на оптимальному рівні. І лише при дотриманні цієї умови будуть одночасно вирішені всі вищеперераховані завдання та сприятимуть подальшому всебічному розвитку. Сукупність цілей, завдань, засобів, форм, методів і прийомів фізичного виховання дітей дошкільного віку становить його структуру.

Фізичне виховання є однією з передумов ефективності розумового, морального, естетичного виховання дітей дошкільного віку, а належний рівень загального розвитку дошкільників дозволяє їм наблизитись до фізичної та розумової досконалості. Фізичне виховання в закладах дошкільної освіти як цілеспрямований педагогічний процес здійснюється всією системою організаційних форм, які передбачено програмою.

Наукові дослідження I пол. XXI ст. характеризуються науковою різноманітністю, випуском відповідної методичної літератури: з навчання дітей вправ та ігор спортивного характеру (Т. Осокіна, С. Цвек, Ю. Короп, О. Курок), диференційованого підходу в навчанні фізичних вправ (Е. Давиденко), впливу фізичних вправ та рухливих ігор на виховання позитивних моральних та вольових якостей у дітей (Н. Кіт), застосування ігрового методу в навчанні дітей фізичних вправ (О. Богініч, Г. Беленька, А. Вольчинський), використання «малих форм» фізичної культури (О. Кириченко), мотивації дітей до занять фізкультурою (Л. Сварківська), змісту фізичного виховання дітей дошкільного віку в сім'ї (М. Аляб'єва, Е. Вільчковський).

Автори наукових досліджень, як правило, намагаються забезпечити комплексне вивчення явищ, використати різні методи не лише педагогічних наук, а й суміжних. Розширюється коло досліджуваних питань, розгалужується тематика досліджень. Починається консолідація сил науковців різного фаху навколо окремих важливих проблем фізичного

виховання дітей дошкільного віку.

В останні роки у наукових пошуках актуалізується питання оптимального рухового режиму діяльності дітей дошкільного віку. Сучасні дослідження торкаються питань ефективності фізичного виховання в закладах дошкільної освіти. Науковці Т. Андрющенко, І. Бех, О. Богініч, Н. Денисенко, О. Кононко, В. Нестеренко досліджували питання виховання та оздоровлення дошкільників у контексті орієнтації на особистість дитини. Питанням створення здоров'язбережувального середовища в закладі дошкільної освіти та напрямів і оптимальних шляхів використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі закладів дошкільної освіти переймаються О. Богініч, Н. Денисенко, Н. Левінець, Л. Лохвицька та ін. Досліджуються питання впровадження сучасних технологій у процес фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Враховуючи актуальність проблеми здоров'я, національні програми «Діти України», Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір», Цільової комплексної програми «Фізичне виховання – здоров'я нації», «Національна стратегія розвитку освіти України на 2012–2021 рр.» найважливішими стратегічними завданнями визначають «всебічний розвиток дитини, становлення її духовного, психічного та фізичного здоров'я, формування у дітей відповідального ставлення до нього як найвищої індивідуальної та суспільної цінності». Ці завдання знайшли відображення в Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», у Базовому компоненті дошкільної освіти.

У національній програмі «Діти України» серед основних завдань виділено наступні: «створення сприятливих умов для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дітей та формування гармонійно розвиненої особистості, громадянина, здатного до повноцінної життєдіяльності в усіх сферах виробництва, науки, освіти і культури» [46].

Метою Програми «Здоров'я 2020: український вимір» є «збереження та зміцнення здоров'я» [8], оскільки медико-демографічна ситуація, що склалась останнім часом в Україні, свідчить про незадовільний стан здоров'я населення. Одним із завдань Цільової комплексної програми «Фізичне

виховання – здоров'я нації» є «забезпечення переорієнтації практичної діяльності галузі на розв'язання пріоритетної проблеми – зміцнення здоров'я населення засобами фізичного виховання, фізичної культури і спорту» [73].

Сьогодні науковці працюють над пошуком шляхів удосконалення процесу збереження, зміцнення та формування здоров'я юного підростаючого покоління вцілому і кожної особистості зокрема.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні наголошено на турботі про фізичне здоров'я дитини, передбачаючи формування основних фізичних якостей, рухових умінь [3, с. 6]. Тому здійснення фізичного виховання та розробка теоретико-методичних засад є важливою складовою наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки. Програми виховання і навчання у закладах дошкільної освіти України визначають конкретні завдання і показники фізичного виховання дітей кожної вікової групи.

Зазначимо, що у період дошкільного дитинства «зкладається фундамент здоров'я, формуються життєво необхідні рухові навички, вміння, розвиваються важливі фізичні якості, що свідчить про необхідність правильного фізичного виховання, яке має сприяти оздоровленню і повноцінному розвитку дитини» [45, с. 113].

Будучи тісно пов'язане з розумовим вихованням, фізичне виховання дітей дошкільного віку вимагає правильно організованого процесу, що створює найбільш сприятливі умови для нормального функціонування всіх органів і систем дошкільника, допомагає кращому сприйняттю і запам'ятовуванню навчального матеріалу. Таким чином, у дітей розвивається здатність до кращого засвоєння знань та здійснення розумових і пізнавальних процесів. Саме тому важливо вже в дітей молодшого дошкільного віку розвивати вміння правильно користуватися набутими знаннями і вміннями в процесі фізичного виховання.

Отже, фізичне виховання є однією з передумов ефективності розумового, морального, естетичного виховання дітей дошкільного віку, а належний рівень загального розвитку дошкільників дозволяє їм наблизитись до фізичної та розумової досконалості. Фізичне виховання в закладах дошкільної освіти як цілеспрямований педагогічний процес здійснюється

всією системою організаційних форм, які передбачено програмою.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЗІ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

2.1. Стан збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в сучасних закладах дошкільної освіти

Започатковане дослідження передбачало аналіз планів освітнього процесу вихователів молодших груп закладів дошкільної освіти з м. Чернівці та Чернівецької області. Кількісні результати отриманих даних подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Освітня робота зі збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання

Форми роботи				
Інтегровані заняття	Розваги	Рухливі ігри	Загартування	Ранкова гімнастика
5 %	-	15 %	5 %	40 %

Як видно з таблиці 2.1, в сучасній практиці дошкільного виховання майже не приділяється увага поєднанню таких мовленнєвої діяльності та рухової активності.

Так, в освітньо-виховному плані Г. Донченко було заплановано під час проведення пішого переходу по території закладу, використати активізацію слів «високо», «низько». Окремі вихователі все ж таки розуміють значення фізичного виховання для збагачення словника дітей та проводять відповідну роботу. Спостереження і запис занять з фізичної культури також підтвердили перевагу традиційних форм роботи вихователя з дітьми. Як зазначає Н. Гавриш, саме завдяки інтеграції різноманітних сфер діяльності: музичної, образотворчої, літературної, комунікативної, рухової, трудової, пізнавальної, такого принципу стимулювання потреби в культурно - ціннісному пізнанні й перетворенні світу, забезпечить взаємопов'язаність різних елементів

освітнього процесу для формування цілісної картини світу [20, с. 9, 21]. Зазначимо, що використання інтеграції в освіті підтвердило її значимість і позитивний вплив на педагогічний процес [40, с. 24].

Аналіз освітньо-виховних планів показав, що у 40 % закладів дошкільної освіти в групах дітей молодшого дошкільного віку словникова робота зі збагачення та активізації словника в процесі фізичного виховання проводилась стихійно, епізодично, у 50 % закладах дошкільної освіти вихователі взагалі не звертали уваги на такий вид роботи з дітьми, лише в 10 % закладів дошкільної освіти у процесі фізичного виховання мовленнєвої діяльності дітей носила лише імітаційний характер.

На заняттях з фізичної культури (у 80 % з переглянутих) практично не використовуються ігрові прийоми, спрямовані на словникову роботу з дітьми. На інших заняттях (20 % з переглянутих) вихователі лише по декілька разів повторювали нові, незнайомі, вперше почуті дітьми слова, пов'язані з виконанням певних рухів, супроводжуючи їх показом (перестрибни, підстрибни, підлізти, пролізти тощо). Так, вихователь Г. Донченко, під час основної частини заняття з фізичної культури, проговорила 3 рази слова «підлазимо під дугу»; вихователь В. Чачибая, проговорила кілька разів слова «нахилитися» та «руки за спину». Таким чином, прийшли до висновку, що більшість вихователі спеціально не планують та не організовують словникову роботу на заняттях з фізичної культури.

Вивчення стану словникової роботи з дітьми молодшого дошкільного віку, аналіз календарних планів освітньо-виховної роботи показали, що більшість вихователів не використовують цілеспрямовано роботу з фізичного виховання для збагачення словника дітей відповідними термінами, а засвоєння їх дітьми відбувається стихійно, самотійно впродовж тривалого часу. Так, у 70 % обстежених нами закладах дошкільної освіти під час проведення рухливих ігор майже не використовується художнє слово, яке б сприяло збагаченню й активізації словника дітей. Також активізація словника не простежується й під час загартовуючих процедур. Під час проведення повітряних і сонячних ван, вихователі не активізують в словнику дітей відповідних слів.

Досить часто мають місце випадки формальної організації роботи: дошкільників не мотивують сприймати і використовувати мовні засоби під час рухової діяльності. Переважна більшість дітей молодших груп знають назви предметів, але не використовують в мові дієприслівники і прислівники, не знають узагальнюючих слів, не розуміють і не вживають в своїй мові синоніми, омоніми, слова в прямому і переносному значенні, не використовують звуконаслідувальні слова тощо. Слід зауважити, що більшість вихователів недостатню увагу приділяють навчанню дітей розумінню слів і висловів з переносним значенням, епітетів.

Отже, аналіз освітньо-виховної роботи закладів дошкільної освіти засвідчив, що форми і методичні прийоми фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку одноманітні. Педагоги рідко поєднують мовленнєву і фізичну діяльність під час проведення різних видів фізичного виховання, в основному під час проведення занять та прогулянок.

Наступним етапом роботи було анкетування вихователів з метою з'ясування розуміння ними сутності феномену «збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання». В анкетуванні брало участь 30 педагогів і 35 батьків. Нами було розроблено анкету для вихователів та батьків (див. додаток Б). Проаналізуємо одержані результати анкетування вихователів закладів дошкільної освіти.

Вихователям закладів дошкільної освіти пропонували відповісти на запитання анкети, яка містила 10 запитань, що стосувалися теми нашого дослідження.

Отже, результати анкетування засвідчили недостатній рівень теоретичних знань щодо збагачення словника дітей в процесі фізичного виховання (відсутність чіткого уявлення про зміст словникової роботи в процесі фізичного виховання). Виявлено труднощі, які описали респонденти, а саме: брак часу на словникову роботу під час фізичного виховання, відсутність методики збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Проаналізуємо одержані результати анкетування батьків, діти яких відвідують дошкільні навчальні заклади. Батькам пропонували відповісти на

запитання анкети, яка містила 10 запитань, що стосувалися теми нашого дослідження.

Як показав результат опитування, більшість батьків цікавиться життям своїх дітей в закладі дошкільної освіти і готові брати безпосередню участь в покращанні їхнього мовлення, у збагаченні словника. Таким чином, результати пошуково-розвідувального експерименту дали можливість стверджувати, що сьогодні проблема збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання залишається недостатньо вивченою, відсутні спеціальні методичні розробки для роботи з молодшими дошкільниками з означеної проблеми. Анкетування вихователів і батьків свідчать про необхідність роботи в цьому напрямі.

Грунтовне опрацювання теоретичного аспекту даної проблеми дало нам змогу здійснити експериментальне дослідження зі збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту було визначення реального стану словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку.

Завданнями цього етапу дослідження виступили:

- визначення критеріїв та показників збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку;
- розробка методики та добірка діагностичного матеріалу з метою збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку;
- виявлення (характеристика) рівнів словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Започатковуючи експеримент, було визначено критерії і показники збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

В таблиці 2.1 більш наочно представлено дібрані нами критерії показники.

Таблиця 2.1

**Критерії і показники збагачення словника дітей
молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання**

Критерії	Показники
Когнітивний	Наявність лексики, що позначає рухову активність у процесі фізичного виховання
	Розуміння елементарної спортивної термінології
Репродуктивний	Вживання в мовленні в процесі фізичного виховання і повсякденному житті різних частин мови
Інтерактивний	Образність (асоціативність) словника
	Точність і доречність використання елементарної спортивної термінології

Опишемо чим зумовлений вибір критеріїв та показників.

Когнітивний розглядаємо як достатній словниковий запас дітей (відповідно до програми), його багатоманітність та насиченість, здатність дітей розуміти елементарну спортивну термінологію.

Репродуктивний розуміємо як вживання у мовленні дітей іменників (що позначають частини тіла, побутові предмети, фізкультурне знаряддя та дії, пов'язані з фізичним вихованням) та прикметників (що позначають фізичні якості людини та інших істот, властивості, особливості характеру, найвищий ступінь порівняння), дієслів (що позначають дію), прислівників (що позначають відстань, швидкість, напрям руху тощо) та інших частин мови (дієприслівників, дієприкметників тощо).

Інтерактивний критерій розуміємо як здатність використовувати в мовленні образність (порівняння, звуконаслідувальні слова, вигуки тощо); Точне та доречне використання у побутовому мовленні елементарної спортивної термінології, що вводиться під час різних видів діяльності дітей

За означеними критеріями та показниками нами було схарактеризовано три рівні розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку: *достатній, задовільний, низький*. Схарактеризуємо їх.

Достатній рівень. Словниковий запас дітей дошкільного віку - точний, правильний і доречний; вживання в мовленні слів, пов'язаних з фізкультурою. Діти можуть пояснити значення слів і словосполучень; вживають в мовленні слова з різних частин мови (іменники, прикметники, дієслова, прислівники, прислівники тощо). Словниковий запас характеризується образністю, використанням спеціальної лексики, мовлення активне, емоційне.

Задовільний рівень. Дитина іноді допускає помилки у вживанні нових

слів у мовленні; слова та фрази, не завжди вдалось і доречно використовувати в мовленні; важко розуміє значення окремих слів і словосполучень (особливо спеціальних спортивних термінів); в мовленні переважають іменники, прикметники та дієслова. Нові слова використовуються епізодично.

Низький рівень розвитку лексики характерний для дітей молодшого шкільного віку, словниковий запас яких характеризувався бідністю, а мовлення не було образним. Діти на цьому рівні розвитку словника характеризуються недостатнім знанням спеціальних спортивних термінів. У них була відсутня образність (асоціативність) словника, власні дії не коментували, уникали виконання інструкцій виховательки, не виявляли інтересу до мовлення дорослого.

Для визначення рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку до кожного із критеріїв і показників було розроблено серію діагностувальних завдань: «Мій дзвінкий веселий м'яч», «Спритні кульки», «Дотягнись до брязкальця», «Веселі козенята», «Ми - маленькі лисенята».

Нами було оцінено виконання кожного запропонованого завдання. Відповідно до кількості правильних відповідей, дитина могла отримати від 0 до 3 балів. Усього нами було розроблено завдань було 5 (по одному до кожного показника). Таким чином, мінімальна кількість балів, яку могла отримати дитина - 0, а максимальна - 15. Сума балів за усіма критеріями була розподілена на чотири групи, а саме:

- 15-11 балів (достатній рівень збагачення словника);
- 10-6 балів (задовільний рівень збагачення словника);
- 5-0 балів (низький рівень збагачення В експерименті взяли участь 2 групи дітей (експериментальна група - 20 дітей та контрольна група - 20 дітей словника);

Дібрані завдання подаємо у Додатку В).

Результати виконання дітьми завдань за когнітивним критерієм можна простежити в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Рівні розвитку словника за когнітивним критерієм
(констатувальний етап)**

№ п/п	Показники	Рівні розвитку словника (%)					
		Достатній		Задовільний		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	Наявність лексики, що позначає рухову активність у процесі фізичного виховання;	10,0	5,0	37,5	47,5	52,5	47,5
2	Розуміння елементарної спортивної термінології	7,5	7,5	40,0	60,0	52,5	32,5
3	Середнє арифметичне	8,8	6,2	38,7	53,8	52,5	40,0

Як видно з таблиці 2.2 на *достатньому рівні* виявились 8,8 % експериментальної групи та 6,2 % контрольної групи; на *задовільному рівні* 38,7 % дітей експериментальної групи та 53,8 % контрольної групи; 52,5 % експериментальної групи та 40,0 % контрольної групи знаходяться на *низькому рівні* розвитку словника.

Результати виконання дітьми завдань за репродуктивним критерієм представлено в таблиці 2.3.

**Рівні розвитку словника за репродуктивним критерієм
(констатувальний етап)**

№ п/п	Показники	Рівні розвитку словника (%)					
		Достатній		Задовільний		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	Вживання в мовленні різних частин мови, притаманних процесу фізичного виховання	5,0	10,0	45,0	37,5	50,0	52,5
	Середнє арифметичне	5,0	10,0	45,0	37,5	50,0	52,5

Як видно з таблиці 2.3, на *достатньому рівні* розвитку словника виявилось 5,0 % дітей експериментальної групи та 0,0 % дітей контрольної групи; на *задовільному рівні* розвитку словника знаходяться 45,0 % дітей експериментальної та 37,5 % дітей контрольної груп. 50,0 % дітей експериментальної групи намагались виконати завдання експериментатора, але відповідали на запитання в неповному обсязі. Правильно назвати слово «навшпиньки» змогло лише дві дитини експериментальної групи та 4 дитини контрольної групи. На *низькому* рівні опинилося 50 % дітей експериментальної групи та 52,5 % дітей контрольної груп.

Результати обстеження дітей за інтерактивним критерієм представлено в таблиці 2.4.

**Рівні розвитку словника за інтерактивним критерієм
(констатувальний зріз)**

№ п п	Показники	Рівні розвитку словника (%)					
		Достатній		Задовільний		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	Образність (асоціативність) словника	10,0	7,5	42,5	27,5	47,5	65,0
2	Використання спеціальної лексики у процесі фізичного виховання	7,5	7,5	35,0	40,0	57,5	52,5
3	Середнє арифметичне	8,7	7,5	38,8	33,8	52,5	58,7

Як видно з таблиці 2.4, на *достатньому рівні* розвитку словника знаходиться 8,7 % дітей експериментальної та 7,5 % контрольної груп; на *задовільному рівні* розвитку словника знаходяться 38,8 % дітей експериментальної та 33,8 % дітей контрольної груп. 52,5 % дітей експериментальної групи намагались виконати завдання експериментатора, але відповідали на запитання в неповному обсязі.

Проаналізуємо одержані результати щодо вихідного рівня розвитку словника молодших дошкільників за когнітивним, репродуктивним, та інтерактивним критеріями. Порівняльні дані рівнів розвитку словника подано у таблиці 2.5.

**Рівні розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку
(констатувальний зріз)**

№ п/п	Критерій	Рівні розвитку словника %					
		Достатній		Задовільний		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	Когнітивний	8,8	6,2	38,7	53,8	52,5	40,0
2	Репродуктивний	5,0	10,0	45,0	37,5	50,0	52,5
3	Інтерактивний	8,7	7,5	38,8	33,8	52,5	58,7

Загальну характеристику рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку подано в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Рівні розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку
(констатувальний зріз)**

Груп и	Рівні розвитку словника %		
	Достатн	Задовіль	Низький
ЕГ	7,6	40,8	51,6
КГ	7,9	41,7	50,4

Як засвідчує таблиця 2.6, на *достатньому* рівні розвитку словника знаходяться 7,6 % дітей експериментальної та 7,9 % дітей контрольної груп. Кількість дітей, які засвідчили *задовільний рівень* розвитку словника складає 40,8 % дітей експериментальної та 41,7 % дітей контрольної груп. У вихованців як експериментальної, так і контрольної груп зафіксовано майже однаковий рівень розвитку словника. Зокрема, 51,6 % експериментальної та 50,4 % дітей контрольної груп знаходились на *низькому* рівні розвитку словника.

Аналіз результатів констатувального експерименту продемонстрував, що рівень розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку знаходиться на низькому та задовільному рівнях розвитку. Серед недоліків, зафіксованих під час констатувального експерименту, виділимо наступні: бідність

словникового запасу; недостатнє розуміння спеціальних термінів процесу фізичного виховання; неточне і не доречне використання спеціальних термінів; невикористання нової лексики під час взаємодії; відсутність образності словника; недостатнє вживання в мовленні різних частин мови, притаманних процесу фізичного виховання (на прикладі іменників, прикметників, прислівників та інших частин мови).

Узагальнюючи результати започаткованого констатувального етапу експерименту, рівень словника дітей було схарактеризовано як недостатній. Це дало змогу припустити, що наша гіпотеза може бути реалізована за обґрунтування педагогічних умов збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку; розробки й апробації моделі та експериментальної методики збагачення словника дітей молодшого віку; вдосконалення роботи з професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до процесу збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку; налагодження роботи закладів дошкільної освіти із сім'ями вихованців з метою надання батькам допомоги у цьому процесі.

Таким чином, відповідно до теоретичних позицій дослідження та визначених педагогічних умов, критеріїв та показників, схарактеризованих рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання було побудовано експериментальну модель формувального етапу дослідження, яка представлена в наступному параграфі.

2.2. Педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання

Відповідно до порушеної проблеми нами здійснено пошук ефективних умов збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. При їх доборі опиралися на результати констатувального етапу експерименту, наукові дослідження в галузі дошкільної педагогіки й узагальнення досвіду роботи закладів дошкільної освіти, що слугували базою дослідження.

На основі аналізу наукової літератури враховуючи, що умови - це

необхідні обставини, особливості реальної дійсності, які уможливляють здійснення, створення, утворення чого- небудь, або сприяють чомусь [17, с. 1506], відповідно до теоретичних засад і принципів побудови експериментального дослідження та зважаючи на предмет започаткованого дослідження, було виокремлено наступні педагогічні умови:

- забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку,
- упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій у процесі фізичного виховання,
- наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей у процесі фізичного виховання,
- взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї у збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання.

Обґрунтуємо вибір визначених нами педагогічних умов.

Перша педагогічна умова - *забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку.*

Аналіз наукового фонду дозволив визначити «мовленнєвий супровід дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання» як цілеспрямовану, послідовну, неперервну взаємодію вихователя і дітей, що відбувається у спеціально організованих умовах з метою збагачення та активізації словникового запасу щодо вживання в мовленні слів та понять, що супроводжують процес фізичного виховання. Його основна ціль полягала в багаторазовому промовлянні нового слова як вихователем, так і дітьми, поясненні вихователем нового слова, повторенні цього слова у різних видах діяльності. Дії, що діти виконують під час ігор, самостійної діяльності зумовлюють мовленнєву активність дітей. Багаторазове проговорювання, проспівування, повторення нового слова різним темпом, різною силою голосу відбувалось протягом тижня під час різних видів діяльності - на заняттях з фізичного виховання, різних видів гімнастики, рухливих ігор, фізкультури на повітрі, фізкультурних дозвіль, розваг, різноманітних інтерактивних технологій - елементів хатха-йога, фітбол-вправ, масажу, казкотерапії, пісочної терапії, медитаційних вправ, музикотерапії тощо.

Зазначимо, що мовленнєвим супроводом процесу фізичного виховання виступали вірші, пісні, примовляння тощо. Нововведені слова пропонувались дітям проговорити, проспівати, вимовити пошепки, весело, сумно, голосно, радісно тощо. Так, наприклад, для активізації слова «ходити» під час проведення рухливої гри «Курочка й курчата», метою якої є удосконалення вміння імітувати поведки тварин, було використано вірш:

По доріжці курочка *ходила*, маленьких діточок учила:

Підніміть крильця, усміхніться, сонечку ясному поклоніться...

Під час проведення заняття з художньої літератури було використано вірш «Ходить бусол по городу», з метою закріплення слова «ходить»:

Ходить бусол по болотах

У червоних у чоботах,

Ловить ящірок, комах

Та на жаб наводить жах.

Довгим дзьобом цокотить,

За хвилину полетить,

Щоб із неба, з вишини

Помахать крилом мені.

Під час музичного заняття прослухали українську «Пісню Лисички» з відомої опери Миколи Лисенка «Коза дереза» та українську дитячу пісню «Ходить гарбуз по городу». У другу половину дня було проведено інсценівку «Ходить гарбуз по городу», під час якої діти імітували різні види ходьби «Гарбуза» - веселого, сумного, маленького, старенького, товстенького та інтонаційно виділяли слово «ходить», промовляючи його голосно, пошепки, весело, проспівували тощо. Використання в експериментальній роботі загадок на тему спорту, також сприяло розширенню та збагаченню словника дітей молодшого дошкільного віку. Так, використовувались загадки типу: «Його штовхають, він не плаче, а кидають - назад скаче» (мяч), «Він лежати зовсім не хоче, якщо кинути, він підскочить. Ледве вдариш, відразу навскач, ну, звичайно - це...» (м'яч), «Рано - ранесенько встали, прапорці в руки взяли. Нумо, хутко! По порядку! Всі виконуємо.» (зарядку), «На мене сідають, через мене стрибають» (гімнастична лава) тощо.

Таким чином, забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку має сприяти збагаченню та активізації словника дітей молодшого дошкільного віку

Друга педагогічна умова - *упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій у процесі фізичного виховання.*

В процесі експериментальної роботи ми намагалися забезпечити як фізичну активність дитини, так і мовленнєву. Весь час відбувалась взаємодія як між вихователем і дитиною, так і між дітьми. Діти рухались, виконували фізичні вправи, проговорювали слова, відгадували загадки, промовляли вірші, примовляння тощо. підтримували інтерес дітей до діяльності ігровим та сюрпризним моментом. Вихователі намагались створити такі ігрові ситуації, які б спонукали дитину до висловлювання, проговорювання нових слів, повторення слова за вихователем. Здоров'язберігаюча педагогіка, що є актуальною проблемою сучасності, передбачає інтегрований підхід до занять із фізичного виховання. Вся робота, пов'язана з розвитком основних фізичних якостей (сила, гнучкість, спритність, окомір тощо), має бути цікавою та зрозумілою для дитини. Необхідно, щоб у дитини вона викликала позитивні емоції, такі, як радість руху, задоволення від власної спритності, захоплення своїми досягненнями та успіхами своїх товаришів. Втілюючи цей підхід у роботу з дітьми, слід використовувати наступні види занять: заняття-гру (декілька рухливих ігор, підібраних з поступовим руховим навантаженням); заняття-казку (за мотивами знайомої казки, не зменшуючи моторної щільності заняття); профілактично-оздоровчі заняття (за методикою М. Єфименка) - особливе місце тут належить горизонтальному пластичному балету, а також заняттям з переважним використанням лежачого, повзального, сидячого, ходьбового і лазального рухового режимів) з використанням нетрадиційних технологій: ігор медитацій, психогімнастики, дихальної гімнастики, точкового масажу, «хвилинок-здоровинок» тощо); домінантні заняття (з переважанням вивчення якогось одного домінуючого основного руху); комплексні заняття (загальнорозвивальні вправи, основні рухи, рухлива гра); фізкультурно-валеологічне заняття; сюжетні заняття (за сюжетом відомого оповідання). Таким чином, інтерактивні технології у

поєднанні з руховою активністю дітей молодшого дошкільного віку забезпечили збагачення їхнього словника. Цікавим прийомом роботи була картками. Дітям демонструвались картки із зображенням руху (біг, присідання, стрибки, пролізання тощо) і пропонувалося назвати дію та відповісти на питання типу «Хто міг виконати присідання?», «Чому хлопчик присів?», «Чи правильно хлопчик підстрибує?», тим самим спонукаючи дітей до складання простих речень.

Наведемо приклади використання інтерактивних технологій. Використання казкотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку, в тому числі і молодшого, має особливий вплив на психічне і соціальне здоров'я. Казкотерапію у своїй роботі використовують психологи, логопеди, вихователі [28, с. 38]. Використовуючи казкотерапію задля збагачення словника дітей в процесі фізичного виховання, можна сприяти ефективному збільшенню активного словника дітей. Казкотерапія - «це, перш за все, МОВА, особливий стиль передачі життєво-важливої, психологічної, філософської та іншої інформації». Мова жива, неформальна, не директивна, образна - таке визначення поняттю «казкотерапія» дає вчена Т. Зінкевич-Євстигнєєва [28, с. 13]. Проте слід дотримуватися певних правил створення казок для того, щоб вони мали позитивний вплив. Так, казка має бути ідентичною проблемі дитини, але ні в якому разі не мати з нею прямої подібності [62, с. 8]. Наприклад, під час заняття проведення рухливої гри «Перестрибни через палицю», метою якої було удосконалити вміння дітей перестрибувати через палицю, було використано таку інноваційну технологію як казкотерапія, розказавши дітям казку-фантазію К. Мілютіної «Чарівна паличка», було активізовано слова «перестрибувати», «обома ногами», «палиця» [62, С. 39]. Проводячи імунну гімнастику «Стрибаємо на місці», метою якої було збільшення опірності організму дитини до несприятливих умов зовнішнього середовища, було активізовано слово «стрибати», «п'яти», «ритмічно».

Гімнастику пробудження також використовували для збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку. Адже комплекси цієї гімнастики проводяться в ігровій формі та супроводжуються віршами, що краще сприятиме засвоєнню нових слів. Зазначимо, що гімнастика пробудження

триває 5-6 хвилин під легку приємну мелодію, яка ненав'язливо входить у свідомість малюків, полегшуючи їх пробудження. Гімнастику пробудження треба починати лише після того, як усі вже вийшли зі сну. Подушки і ковдри прибирають або складають так, щоб не заважали рухам дітей. Музику вмикають голосніше, але не дуже гучно [63, с. 39].

Інтерактивні мовленнєві технології типу «Дебати», «Мікрофон» використовувались у нашій роботі у вигляді ігор. Так, наприклад, гра-вправа «Білочка-спортсменка» з використанням інтерактивного методу «Дебати» мала на меті учити дітей давати відповіді на запитання, слухати одне одного, активізувати в словнику дітей слова «швидко», «стрибати», «далеко». Гра-вправа полягала у тому, що діти, сидячи у колі, називали дію, яку могла виконати білочка, іншим дітям пропонувалось доповнити відповідь сусіда та дати відповідь на питання «Як Білочка стрибає?», «Чи далеко вміє Білочка стрибнути?», «Чи вміє білочка далеко стрибати?» тощо.

Отже, упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій у процесі фізичного виховання має сприяти збагаченню та активізації словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку

Третя педагогічна умова - *наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей у процесі фізичного виховання.*

Стрижнем психологічного складу особистості є її мотивація, оскільки саме вона спрямовує особистість дитини на різні види діяльності, здійснює вирішальний вплив на формування характеру людини, розвиток її здібностей, а також зумовлює різні вчинки і поведінку людини.

Мотивація - сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось; мотивування. Заохочення дітей до вивчення певного предмета, дисципліни, пояснення необхідності навчання у школі [17, с. 692]. Мотиви можуть бути внутрішніми (прихованими) і зовнішніми, тобто озвученими в мовленні. Основою мовленнєвого висловлювання є мотив, якщо він не виникає, висловлювання не відбувається.

Головним завданням цієї педагогічної умови було створення та утримання в дітей відчуття радісного очікування та здивування під час перебування в закладі дошкільної освіти. Головним принципом реалізації цієї

умови було зацікавлення дітей за допомогою сюрпризних, ігрових моментів. Ефективність словникової роботи в процесі фізичного виховання знаходилась в прямій залежності від рівня активності дітей під час всіх режимних моментів. Активність дітей в процесі фізкультурно-мовленнєвої діяльності забезпечувала достатній рівень їх словникової роботи. Включення дітей в фізкультурно-мовленнєву діяльність забезпечувалась за допомогою різних засобів активізації [62]. Оскільки діти молодшого дошкільного віку мають надзвичайно високу емоційність, то абсолютно природним для дитини є засвоєння будь-якої інформації безпосередньо та емоційно. Тому нами створювався емоційно сприятливий простір, комфортне зовнішнє оточення, привабливі види діяльності, використовували цікаве обладнання. Обстановка, яка створювалась під час проведення занять, ігор, розваг, рухливих ігор тощо, була позитивною, цікавою, дії вихователя чергувалися, поєднуючись з посмішкою, словами заохочення та підбадьорювання дітей. Гарний настрій дітей, зацікавленість процесом сприяють активному мовленню.

Використання позитивних стимулів збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання сприяє також розумінню дітьми значення збереження свого здоров'я, дотримання здорового способу життя. Оскільки стимул це спонукання, поштовх до дії і він має нести позитивний характер, то вихователі говорили про те, що «Ви будете здоровими, красивими як тато і мама», «Будете стрункими, зможете виконувати всі-всі фізичні вправи» тощо. Також вихователі використовували стимулюючі запитання типу «Як Лисичка могла виконати це завдання?», «Що трапилося б Зайчиком, якби він не зміг стрибнути далеко?» тощо.

Разом з різноманітними формами, методами і прийомами, рухова діяльність займала значне місце в збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Ця умова реалізовувалась нами за допомогою таких прийомів: схвалювання успіхів дітей; опора на інтереси та наміри дітей; врахування вікових особливостей.

Заохочення дітей, зацікавлення, похвала та постійне підтримання їхньої цікавості також виступали своєрідним стимулом активізації словника.

Четверта педагогічна умова - *взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї*

в збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання.

Особливості взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною є актуальною проблемою. Науковці І. Бех, А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, О. Долинна, О. Кононко, Г. Люблінська, О. Низковська, Т. Пироженко, Т. Поніманська та ін. вказують на необхідність та важливість цілеспрямованої спільної роботи закладу дошкільної освіти та сім'ї у досягненні мети виховання.

Зазначимо, що у ряді нормативно-правових документів, таких як «Концепція дошкільного виховання», «Положення про заклад дошкільної освіти», Законі України «Про освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти звертається увага на необхідність тісного зв'язку та взаємодії дошкільного закладу та сім'ї. Законом України «Про освіту» передбачено, що «батьки є першими педагогами» і саме на них покладено відповідальність на закладення основ фізичного, морального, інтелектуального виховання [26]. У Базовому компоненті дошкільної освіти України визначено, що «кожен з батьків є відповідальним за виховання і навчання дитини, за збереження її життя, зміцнення здоров'я та усвідомленого ставлення до здорового способу життя, формування почуття людської гідності» [3, с. 32].

Потребами сьогодення продиктовано необхідність тісніше інтегрувати родинне виховання і суспільну дошкільну освіту, «зберегти пріоритет родинного виховання, активніше залучати родини до участі у освітньому процесі...» [41, с. 6]. Як зазначає Т. Поніманська, «ініціатором і організатором ефективної взаємодії із сім'єю є заклад дошкільної освіти». І ця взаємодія має бути «підпорядкована інтересам розвитку дитини» та забезпечувати емоційну атмосферу під час перебування дитини у закладі дошкільної освіти. Також вона має сприяти розвитку спілкування і спільної діяльності з дитиною [56, с. 422].

Розуміння того, що саме в сім'ї закладається фундамент повноцінного фізичного, розумового і психічного розвитку дитини, спонукало нас до пильного вивчення запитів, потреб і вимог сім'ї, тобто, до тісної взаємодії закладів дошкільної освіти і родини в збагаченні словника дітей молодшого

дошкільного віку Аджі, як стверджує Г. Беленька, «внаслідок великої завантаженості сучасних батьків на виробництві, відсутності спільних родинних справ і недостатньої обізнаності в питаннях значущості спільної діяльності для розвитку дитини, практична взаємодія старших і молодших членів родини зводиться до мінімуму» [6, с. 29].

Ще з часів давньогрецьких і давньоримських філософів Сократа, Платона, Аристотеля йдеться про значення сім'ї у вихованні дітей дошкільного віку.

В. Сухомлинський зазначав, що «гармонійний, всебічний розвиток може бути лише там, де два вихователі - школі і сім'я - не лише діють в одному напрямку, ставлячи перед дітьми однакові вимоги, але і є єдиними думцями, поділяють одні переконання, завжди виходять з одних і тих самих принципів, не допускають розбіжностей ні в меті, ні в процесі, ні в засобах виховання» [67, с. 93].

Сучасними освітніми програми розвитку дитини також передбачається взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї. За комплексною освітньою програмою для дошкільних навчальних закладів «Світ дитинства» сутність взаємодії полягає « в реалізації педагогічного принципу єдності вимог в освітньому процесі» [64, с. 182]. Змістом діяльності, згідно означеної програми, є інформаційно-аналітичний напрям (аналіз особливості сім'ї, виявлення педагогічних потреб кожної сім'ї, включення батьків в освітній процес закладу дошкільної освіти тощо); пізнавальний напрям («створення умов для сприятливого клімату взаємодії з батьками», «встановлення довірчих і партнерських взаємин з батьками», «активізація і збагачення виховних умінь батьків», «відвідування сімей вихованців на дому» тощо), наочно-інформаційний («наповнення психолого-педагогічним змістом наочної інформації», фотовиставки, залучення батьків до обміну досвідом з виховання дитини у сім'ї тощо), дозвілєвий напрям (долучення батьків до організації свят, спортивних дозвіл, вернісажів, спільних походів, спектаклів тощо) [64, с. 182-183].

Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» визначає такі завдання, що забезпечують взаємодію закладу дошкільної

освіти з сім'єю: «забезпечення дитині в сім'ї та в закладі дошкільної освіти оптимальних умов для повноцінного фізичного та психічного розвитку», «активізувати та збагачувати виховні вміння батьків, підтримувати впевненість у власних педагогічних силах», «будувати з батьками роботу на основі діалогу, в процесі якого з'ясовується рівень сформованості педагогічних знань і навичок батьків», «вивчати соціальне замовлення батьків щодо закладу дошкільної освіти», «спонукати батьків брати участь в освітньо-виховному процесі (ігри, дитячий туризм, прогулянки, екскурсії тощо)» тощо [7, с. 252-253].

Від гармонізації взаємин педагогів та батьків, від вироблення єдиної стратегії виховання малюка залежить, якою буде Людина в майбутньому [33, с. 7]. Соціологи твердять, що, виконуючи репродуктивну функцію, в основі якої інстинктивне прагнення людини до продовження роду, сім'я є відповідальною за фізичний, психічний та інтелектуальний розвиток дитини [6, с. 47-48]. Адже гармонійна взаємодія закладу дошкільної освіти з сім'єю є запорукою повноцінності буття дитини.

Тісний контакт з батьками вихованців мав на меті надання батькам допомоги з питання збагачення словника дітей в процесі фізичного виховання, сприяв формуванню взаєморозуміння в родинно -педагогічному колективі, обміну виховним досвідом. Така робота необхідна і для того, щоб сформувати у батьків правильне уявлення про свою дитину, об'єктивно оцінити її розвиток та визначити оптимальні шляхи збагачення її словника.

Для того, щоб педагоги та батьки взаємодіяли ефективно, намагались сприяти: по-перше, відкритості закладів дошкільної освіти сім'ї і як з точки зору інформативності, так і для участі сім'ї в освітньому процесі. Батьки знали про наявність у закладі дошкільної освіти певних освітніх послуг, мали уявлення про умови перебування дитини в групі, особливості програм виховання дітей молодшого дошкільного віку; по-друге, співробітники закладу дошкільної освіти мали уявлення про запити батьків, умови перебування дитини в сім'ї та її індивідуальні особливості, а також створювали умови для делікатного отримання такої інформації; по- третє, педагогами проводилась спеціальна робота, спрямована на формування

партнерських відносин з батьками, на залучення сім'ї до співробітництва з питання збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання а саме:

- встановлено доброзичливі відносини між педагогами та членами сімей вихованців;
- налагоджено зворотний зв'язок між педагогами та родинами вихованців;
- батьків ознайомлено з сучасними методиками збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку, їх формами, методами і прийомами;
- упроваджено різноманітні організаційні форми співробітництва закладу дошкільної освіти із сім'ями в процесі фізичного виховання (батьківські збори на тему «Як рухова активність дітей впливає на збагачення словника», «Здоров'язбережувальна технологія та мовлення дітей», «Виховуємо здорову дитину та стимулюємо її словник» тощо; спільні спортивні свята та розваги «Здорова родина - щаслива країна», «Тато, мама, я - спортивна сім'я», «Спорт - це здоров'я, спорт - це сила, що дають всім дітям крила», «Ми роду козацького діти, землі української цвіт», «Хто з фізкультурою на «ти», в житті досягне він мети» тощо; індивідуальні та групові консультації «Як говорить Ваша дитина», «Розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання», «Молодший дошкільний вік та фізичний розвиток дитини», «Формування словникового запасу дитини у процесі фізичного виховання» тощо).

Дотримання послідовності етапів збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання (мовленнєвий супровід, використання інтерактивних мовленнєвих технологій, позитивний стимул та активна робота з сім'єю) сприяли позитивному зрушенню в рівні розвитку словника дітей.

Таким чином, сформовані нами педагогічні умови щодо збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання були позитивними.

2.3. Методика збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання

Результати теоретичного аналізу наукового фонду з досліджуваної нами проблеми, дані, які отримали під час констатувального експерименту дали підстави для розроблення моделі й експериментальної методики збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Відповідно до теоретичних позицій та визначених педагогічних умов, було побудовано модель збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, яка охоплювала три взаємопов'язаних етапи: когнітивно-збагачувальний, комунікативно-спрямований та емоційно-діяльнісний.

Розроблена модель збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання розкриває мету, етапи, педагогічні умови, засоби і форми, методи і прийоми, компоненти, критерії та рівні (див.Додаток Г).

Відповідно до розробленої моделі процес збагачення словника дітей в процесі фізичного виховання здійснювалось за трьома етапами: когнітивно-збагачувальний, комунікативно-спрямований, емоційно-діяльнісний. Під час реалізації етапів відбувалось комплексне впровадження визначених педагогічних умов завдяки застосуванню спеціально дібраних і розроблених засобів і форм, методів і прийомів.

Перший - когнітивно-збагачувальний - етап передбачав;

- збагачення словника дітей словами. Заняття із фізичного виховання та інтегровані фізкультурно-мовленнєві заняття проводилися з пріоритетом мовленнєвої або рухової діяльності;

- забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дошкільників;

- створення позитивних стимулів збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання.

Форми і методи: «На галявині», «Пташенята», , «Маленькі футболісти», «Осінні калюжі» «Маленькі фантазери», «Веселі чоловічки», «Красиві

спинки» тощо; інтегровані ігри-заняття з розвитку мовлення та фізичної культури «Як лисенятко маму шукало, «Тітонька осінь» тощо; рухливі ігри на прогулянці («Пташка та пташенята», «До ведмедика в гості», «Спіймай м'яч» тощо); вправи на свіжому повітрі (комплекси «Стрункі берізки», «Швидкі малята» тощо); комплекси вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени», «Вправні дітки», «Буратіно», комплекс вправ із прапорцями, «тощо; гімнастика пробудження «Зайченятка», «Кошенята», «Соньки», «Розбудіть сусіда», «Оркестр», «Крутики» тощо; фізкультурне дозвілля на ділянці закладу дошкільної освіти «Осінні розваги», «Добрі сусіди» тощо; фізкультхвилинка «Бери кубик», гра-вправа «Підніми» тощо. Педагогічні умови які реалізовано: забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку; наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання.

Другий - *комунікативно-спрямований* - етап спрямували на інтеграцію, взаємозбагачення двох видів діяльності.

Форми, методи та прийоми роботи: казкотерапія в поєднанні із фітбол-вправами «Сіра мишка», «Зірочка» тощо; пісочна терапія «Пісочна грамота», «Допоможемо Колобку» тощо; танцювально - рухова терапія «Танець м'яча»; сміхотерапія «Веселий м'ячик»; музикотерапія «Морське дно», «Кольорова музика» тощо; імунна гімнастика «Ігри з носиком», «Стрибаємо на місці» тощо; дихальна гімнастика «Маленькі краплинки», «Щасливі обійми» тощо; вправи з фітбол-гімнастики «Передай сусіду», «Етюди для душі»; рухливі ігри «Курчата», «Не зачепи», «Веселі пішоходи», «Скоти з гірки» тощо; різні види масажу: гра з елементами масажу «Сонячні промінчики», вправа з елементами самомасажу «Гарний я», пальчикова гімнастика «Весела подорож», комплекс «Горобчики» тощо; гімнастика для очей комплекс «Наші гарні оченята» тощо.

На цьому етапі комплекс роботи із фізичного виховання включав поєднання традиційних форм роботи із фізичного виховання з елементами інноваційних інтерактивних технологій (психологічний етюд «Після дощу»; елементи хатха-йоги «Журавель», «Індійські йоги», «Повтори за мною»,

«Ловимо сонячні промінчики» тощо); використання сюрпризних моментів і сюрпризних ситуацій, схвалення успіхів дітей молодшого дошкільного віку під час мовленнєвої діяльності та рухової активності, опору на бажання вихованців й урахування їхніх інтересів і намірів.

Педагогічні умови, які реалізовано: упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій у процесі фізичного виховання та наявність позитивних стимулів для збагачення словника дітей у процесі фізичного виховання.

Третій - *емоційно-діяльнісний етап* - передбачав використання в мовленні дітей молодшого дошкільного віку слів, засвоєних на мовленнєвих заняттях і в процесі фізичного виховання. Робота планувалася з пріоритетом занять із фізичної культури, інтегрованих фізкультурно-мовленнєвих занять з домінуванням мовленнєвої діяльності або рухової активності; комплексних занять, у яких фізкультурно- мовленнєва діяльність була б рівнозначною. Педагогічні умови, які реалізовано: взаємодія закладів дошкільної освіти і сім'ї у збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку; наявність позитивних стимулів для збагачення словника дітей у процесі фізичного виховання.

Зазначимо, що на кожному етапі реалізовувалися по 2 педагогічні умови. Кожна умова реалізовувалася за допомогою спеціально дібраних на кожному етапі форм, методів і прийомів роботи з дітьми молодшого дошкільного віку.

Зазначимо, що формувальному етапу експерименту передував пропедевтичний етап, що передбачав розроблення методичного комунікативно-мовленнєвого супроводу з реалізації педагогічних умов та експериментальної методики, а також роботу з вихователями закладів дошкільної, які працюють з дітьми молодшого дошкільного віку щодо збагачення словника дітей елементарною спортивною термінологією у процесі фізичного виховання. Вихователям було запропоновано словник термінів та програму збагачення й активізації словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Для вихователів закладів дошкільної освіти, які взяли участь в

експерименті, було проведено методичний семінар -практикум «Мовленнєвий супровід процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку», на якому розглянуто питання, пов'язані із використанням різних форм і видів фізичного виховання для збагачення словника дітей цієї вікової категорії. Було обговорено і внесено зміни та доповнення до експериментальної програми збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

На кожному етапі було використано відповідні засоби, форми, методи і прийоми роботи з дітьми, реалізовано визначені педагогічні умови (забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку, упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій у процесі фізичного виховання, наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей у процесі фізичного виховання, взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї у збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання). Зауважимо, що на всіх етапах формувального експерименту відбувалась робота за складеною нами експериментальною програмою збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Наведемо приклад експериментальної програми збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання на протязі одного тижня вересня (див.Додаток Д).

Отже, на кожному етапі збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання для забезпечення ефективної реалізації педагогічних умов було підготовлено вихователів, які здійснювали цю роботу. Підготовка вихователів до реалізації педагогічних умов передбачала такі напрями:

- бажання виконувати роботу з дітьми по збагаченню словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання;
- відкритість до сприйняття нових знань та втілення їх в практику;
- оволодіння вихователями методикою роботи з дітьми над збагаченням словника дітей в процесі фізичного виховання;
- опанування вихователями системою роботи щодо збагаченням

словника дітей в процесі фізичного виховання відбувалась за режимом роботи закладу дошкільної освіти.

З вихователями обговорювались шляхи і форми залучення дітей до виконання завдань щодо збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Під час реалізації формувального етапу експерименту діти набували таких *комунікативних умінь*: задоволення потреб у спілкуванні, легко вступати в невимушену бесіду, бути ініціатором розмови, здібність сприймати мовлення іншого; *перцептивно-експресивних умінь*: обмін переживаннями і враженнями в процесі спільної діяльності; бути зрозумілим для інших. В процесі навчання діти набували знань про необхідність занять фізкультурою для збереження власного здоров'я, правильність виконання рухів, стрибків, пролізання та підлізання, повзання по гімнастичній лаві, проходження по обмеженій доріжці різними способами, по снарядах, переступання через предмети, про пішохідний та велосипедний туризм, призначення намету і рюкзака тощо.

Для набуття означених умінь у процесі формувального експерименту дітям пропонувалось таке: вирішувати ситуації через уміння домовлятись, враховувати інтереси один одного, узгоджувати дії; проявляти здатність до розуміння інтересів та прагнень інших дітей, володіти засобами самовираження емоцій, володіти технікою інтонування для вираження різних форм впливу (прохання, побажання, питання) тощо.

Як видно з додатку, експериментальною роботою передбачено щоденну роботу з фізичного виховання. У експериментальній роботі ритмічно чергуються ранковий прийом на свіжому повітрі, ранкова гімнастика, гімнастика пробудження, заняття, прогулянки, рухливі ігри та вправи, елементи інтерактивних технологій, традиційні та нетрадиційні форми загартування та оздоровлення, спортивні свята та розваги, робота з батьками тощо.

У експериментальній роботі чітко проілюстровано реалізацію всіх трьох етапів методики збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Опишемо це. Кожного понеділка під час

заняття з фізкультури словник дітей збагачувався новими словами, які потім активізувались і закріплювались у процесі подальшої рухової активності дітей. Умовно понеділок і вівторок - перший, когнітивно - збагачувальний етап, середа - четвер - другий, комунікативно - сприйнятливий етап, а п'ятниця, відповідно - третій, етап нашої методики - емоційно-діяльнісний етап.

На кожному етапі формувального експерименту вводились нові форми і методи роботи з дітьми: інтегровані заняття, фізкультурно- мовленнєві заняття з пріоритетом мовленнєвої діяльності чи мовленнєвої активності, казкотерапія, пісочна терапія, танцювально -рухова терапія, сміхотерапія, музикотерапія, релаксація під музику, імунна гімнастика, «Етюди для душі», фітбол, рухливі та спортивні ігри, різні види масажу, пальчикова гімнастика, гімнастика для очей тощо.

Опишемо роботу з дітьми на кожному етапі.

Експериментальна робота на першому етапі будувалась таким чином. Словесна оцінка і опис рухів, дій, предметів під час рухової діяльності супроводжували, спрямовували й збагачували процес сприймання обговорення змісту, коментар рухових дій в процесі рухової активності допомагали дітям урізноманітнити засоби втілення дій у мовленні. Уведення до словника дітей спеціальних термінів процесу фізичного виховання здійснювалось за допомогою пояснень, уточнень, спеціальних навчально-мовленнєвих вправ.

На першому етапі проводились заняття з фізичного виховання та інтегровані фізкультурно-мовленнєві заняття з пріоритетом мовленнєвої діяльності або рухової активності, які було об'єднано в блочно -тематичні цикли. Алгоритм дій зі збагачення словника у структурі циклу передбачав: а) організацію сприйняття (предмета, руху, дії) в реальній дійсності, надання або уточнення знань про нього; б) введення нових слів на основі набутих знань, умінь і навичок в процесі фізичного виховання; в) сприйняття слова з наступним його втіленням за допомогою різноманітних способів фізичного виховання: рухів, дій, в рухливих іграх та різноманітних видах рухової активності; д) заняття, рухливі ігри та вправи на закріплення, активне

застосування нововведеної лексики в процесі фізичного виховання. Всі ці форми роботи супроводжувались схвалюванням успіхів дітей, опорою на бажання дітей та врахуванням їх інтересів та намірів.

Метод заохочення та мотивації було використано у різних видах роботи. Так, похвала дитини за правильне виконання вправи чи чітко і зрозуміло промовлене нове слово, виступало як позитивна мотивація щодо подальшого виконання дітьми вправ та завдань різного виду, а також сприяло бажанню запам'ятати це слово.

Прикладами проілюстровано у Додатку Ж.

Оскільки на першому етапі формувального експерименту (понеділок-вівторок) відбувалась реалізація таких педагогічних умов, забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку та наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання, то, організовуючи заняття з дітьми, було підготовлено такий комплекс форм, методів та прийомів роботи з фізичного виховання, який включав проговорювання дітьми запланованих нами для вивчення нових слів: навшпиньки, поплескали, та активізації у мовленні дітей вже знайомих їм слів: присіли, пострибали.

В процесі занять з фізичної культури діти виконували вправи з проговорюванням своїх дій, які передбачали промовляння потрібних нам слів, упродовж занять та інших форм роботи з фізичного виховання. Таким чином, реалізовувалась педагогічна умова щодо забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку.

Ураховуючи вікові особливості дітей (4-й рік життя), переваги наочно-дійового мислення та появу наочно-образного, створенню позитивних стимулів у процесі всіх форм роботи з фізичного виховання слугувало використання сюрпризних моментів та сюрпризних ситуацій, схвалювання успіхів дітей, опора на бажання дітей та врахування їх інтересів та намірів

Така організація роботи захоплювала дітей і робила засвоєння, активізацію та закріплення слів непомітними для дітей. Приклади форм, методів та прийомів роботи з фізичного виховання, які було використано на

першому етапі формувального експерименту подаємо у Додатку 3.

На цьому етапі - *когнітивно-збагачувальному* - реалізовувались такі педагогічні умови, *забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку; наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання.*

Комунікативно-спрямований етап характеризувався посиленням інтеграції, взаємозбагачення мовленнєвої діяльності й рухової активності для найбільш повного відтворення дітьми в мовленні власного розуміння предметів, рухів, дій: вираження спеціальних термінів процесу фізичного виховання словом й навпаки, словесного образу - руховою діяльністю. Цьому сприяло застосування методів і методичних прийомів лексичної роботи, що відповідали видам рухової активності дітей, націленим на уточнення, пояснення, називання, підказку або тлумачення значення слів словосполучень і простих речень, зокрема спеціальних термінів процесу фізичного виховання щодо предметів, рухів і дій. Роль вихователів на цьому етапі полягала у сприянні втіленню дітьми набутих слів засобами мовленнєвої діяльності та рухової активності. Тому переважали індивідуальні і індивідуально -групові способи організації дітей під час всіх форм роботи з фізичного виховання. Також продовжували впроваджуватись тематичні цикли інтегрованих фізкультурно- мовленнєвих занять з пріоритетом мовленнєвої діяльності або рухової активності. Використовувались такі форми, методи та прийоми роботи з дітьми, як казкотерапія, пісочна терапія, танцювально -рухова терапія, сміхотерапія, музикотерапія, релаксація під музику, імунна гімнастика, «Етюди для душі», фітбол, рухливі та спортивні ігри, різні види масажу, пальчикова гімнастика, гімнастика для очей тощо [8, с. 240]

Один з методів роботи, який нами був використаний з метою збагачення словника молодшого дошкільного віку в процесі віку є різні види масажу. Масаж - розтирання, розминання тіла, щоб поліпшити кровообіг, обмін речовин у тканинах і т. ін. [26, с. 648-649]. Масаж застосовують, починаючи немовлячого та раннього віку; це така пасивна гімнастика [27, с. 75], адже механічний вплив на оголене тіло людини сприяє зміцненню м'язів, поліпшує

обмін речовин, рухливість зв'язок та суглобів, швидко знімає втому [14, с. 12]. Під час масажу, як інтерактивної техніки, було використано природний матеріал (горіхи, жолуді, гальку, кукурудзяні качани), махрові рукавички для обтирання тіла, вовняні рукавички, самомасаж, дерев'яні рахівниці для масажу ступні, м'ячі з шипами, пляшки з теплою водою, ходіння по ребристій дошці, застеленій фланелевою серветкою, змоченою у 10 % розчині солі тощо. Точковий масаж (голови, крил носу, скронь, мізинця, заплющених повік, рук тощо), масаж вушних раковин+кольоротерапія ми проводили зранку близько 10 хв; точковий масаж перед денним сном - 5-7 хв.; ходіння з масажем ніг - після сну - 35 хв.; у другій половині дня самомасаж, з масажерами - 15 хв.

Опис більш детального використання інтерактивних технологій подаємо у Додатку К.

На цьому етапі - *комунікативно-спрямованому* - реалізовувались такі педагогічні умови, упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій у процесі фізичного виховання та наявність позитивних стимулів для збагачення словника дітей в процесі фізичного виховання.

Метою третього - *емоційно-діяльнісного* - етапу було використання в мовленні дітей молодшого дошкільного віку слів, засвоєних на мовленнєвих заняттях і в процесі фізичного виховання. Робота планувалася з пріоритетом мовленнєвої діяльності або рухової активності передбачала проведення традиційних занять із фізичної культури, інтегрованих фізкультурно-мовленнєвих занять з домінуванням мовленнєвої діяльності або рухової активності; комплексних занять, у яких фізкультурно-мовленнєва діяльність була б рівнозначною. На заняттях активно застосовувалась спільна доросло-дитяча партнерська діяльність, забезпечувалась позитивна емоційна атмосфера, що сприяло створенню позитивної мотивації, збагаченню словника молодших дошкільників та можливостей відтворення знань у повсякденній діяльності. Елементи роботи зі збагачення словника дітей 4-го року життя у процесі фізичного виховання інтегрувалися в усі види дитячої активності впродовж дня: спільні спортивні свята та розваги за участю батьків вихованців, ранкова гімнастика, гігієнічні процедури, заняття, рухливі ігри,

гімнастика пробудження, загартування із використанням інтерактивних технологій тощо та продовжувалась робота з батьками (консультації «Фізичне виховання дітей в сім'ї та розвиток словника дітей», «Фізкультура вдома» та круглі столи «Як зміцнювати здоров'я дітей», «Збагачуємо мовлення в процесі виконання фізичних вправ» тощо столи. Також продовжувалось і використання форм роботи, які застосовувались на двох попередніх етапах (ранкова гімнастика, гігієнічні процедури, заняття, рухливі ігри, гімнастика пробудження, загартування, використання інтерактивних мовленнєвих технологій тощо). На інтегрованих заняттях з фізкультурно- мовленнєвої діяльності застосовувались такі методи і прийоми: лексична комунікація за змістом рухової активності з використанням спрямовуючих, уточнюючих, оцінних запитань; підбір слів, словосполучень у процесі фізичного виховання.

Оскільки на третьому етапі формувального експерименту (п'ятниця) відбувалась реалізація таких педагогічних умов, як взаємодія закладів дошкільної освіти і сім'ї у збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку та наявність позитивних стимулів для збагачення словника дітей у процесі фізичного виховання, було підготовлено такий комплекс роботи з фізичного виховання, який включав в себе поєднання традиційних форм роботи з фізичного виховання (ранкова гімнастика, традиційні заняття з фізичної культури, інтегровані заняття, рухливі ігри тощо) зі спортивними святами та розвагами з участю батьків і використанням сюрпризних моментів та сюрпризних ситуацій, схвалювання успіхів дітей під час рухової активності та мовленнєвої діяльності, опора на бажання дітей та врахування їх інтересів та намірів.

На III етапі - *емоційно-діяльнісному* - реалізовувались такі педагогічні умови, *взаємодія закладів дошкільної освіти і сім'ї у збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання; наявність позитивних стимулів для збагачення словника дітей у процесі фізичного виховання.*

Розроблена методика роботи з дітьми молодшого дошкільного віку зі збагачення їхнього словника в процесі фізичного виховання, слугувала інструментом підготовки їх до спілкування, під час якої поетапно розвивалися

необхідні комунікативні вміння і навички при комплексній реалізації всіх чотирьох педагогічних умов: забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку; упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій в процесі фізичного виховання; наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей в процесі фізичного виховання; взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї в збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання. Практична реалізація методики уможливорює зміни в освітньому процесі збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

2.4. Порівняльна характеристика рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання

На прикінцевому етапі дослідження вивчалась ефективність розробленої методики збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання. З цією метою було проведено підсумкові діагностувальні зрізи для визначення рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку. Дітям експериментальної і контрольної груп було запропоновано такі ж завдання до кожного з виокремлених критеріїв і показників, які нами було використано під час констатувального етапу експерименту.

Насамперед було з'ясовано кількісні і якісні зміни рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку.

Загальну характеристику рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку на констатувальному та прикінцевому етапах подано в таблиці 2.8.

За даними таблиці 2.8, в експериментальній групі значно підвищився рівень розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку.

Достатнього рівня розвитку словника досягли 36,3 % дітей (до навчання на достатньому рівні знаходилось 7,6 % дітей). Також збільшилась кількість дітей на *задовільному* рівні розвитку словника, їх стало 52,9 % (до навчання на середньому рівні знаходилось 40,8 % дітей). За

експериментальними даними покращили результати рівня розвитку словника в процесі фізичного виховання діти експериментальної групи, які знаходились на *низькому* рівні розвитку словника: стало 10,8 % дітей (до навчання було 51,6 %). Щодо контрольної групи, то на прикінцевому етапі були помітні не такі вагомі позитивні зміни. 13,3 % дітей досягли *достатнього* рівня розвитку словника (на констатувальному етапі було 7,9%). *Задовільного* рівня розвитку словника досягли 50,8 % дітей контрольної групи (було 41,7 %). *Низький* рівень розвитку словника засвідчили 35,9 % дітей (було 50,4 %).

**Рівні розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку
(констатувальний та прикінцевий зрізи (%))**

Групи	Рівні розвитку словника			
	Зрізи	Достатній	Задовільний	Низький
ЕГ	Констатувальний	7,6	40,8	51,6
ЕГ	Прикінцевий	36,3	52,9	10,8
КГ	Констатувальний	7,9	41,7	50,4
КГ	Прикінцевий	13,3	50,8	35,9

Отже, як бачимо, в експериментальній групі виникли значні зміни в позитивний бік. Ці зміни більш наочніше можна простежити за допомогою гістограм (рис. 2.2) .

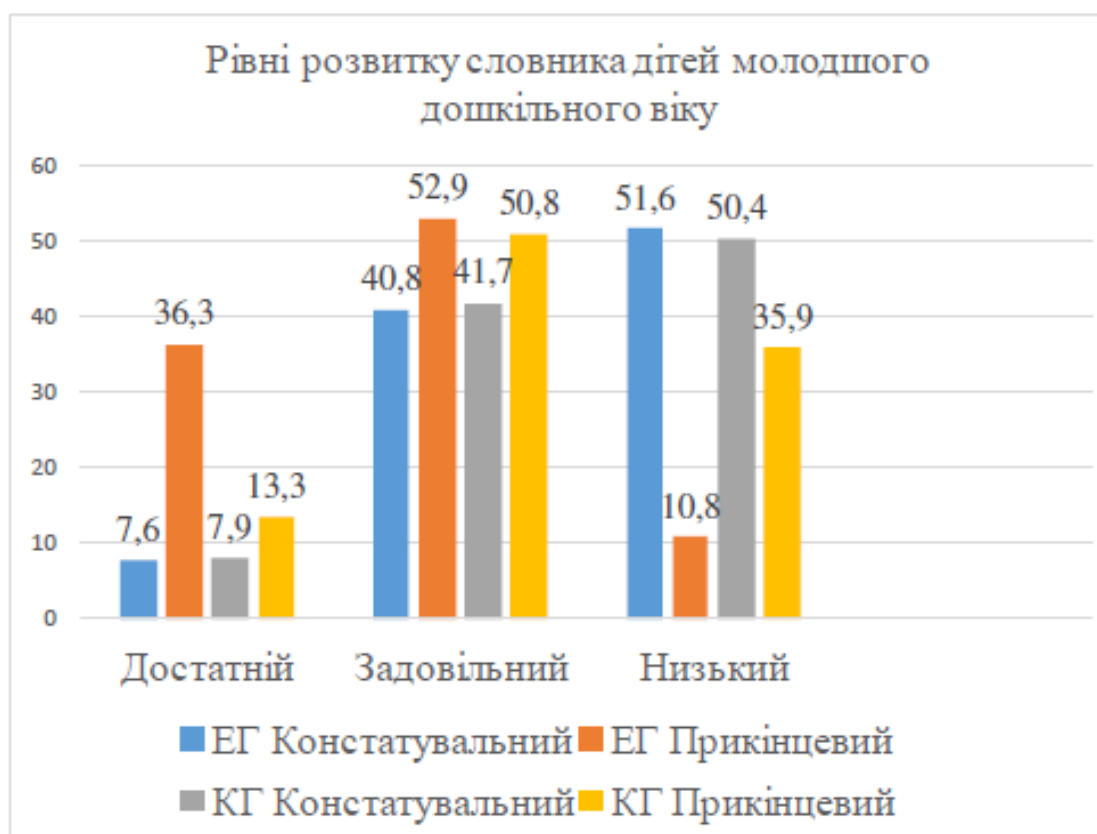

Рис. 2.2. Рівні розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп на початку і в кінці експерименту

Аналіз кількісних даних показав відмінності в збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання між

контрольною та експериментальною групами. В роботі з дітьми контрольної групи вдалось досягнути значних зрушень в позитивну сторону. На початку експерименту на *низькому* рівні розвитку словника знаходилось 51,6 % дітей експериментальної групи, в кінці експерименту їх стало 10,8 %. Значна кількість дітей змогли досягти *задовільного й достатнього* рівнів розвитку активного словника в експериментальній групі на відміну від дітей контрольної групи. Нам вбачається, що причину низьких показників слід шукати у відсутності міжпредметних зв'язків, в недостатньому стимулюванні педагогами дітей до проговорювання своїх дій в різних видах діяльності, що гальмувало їхній активний словник, залишаючи його на рівні пасивного.

Отримані результати дослідження та їх якісний і кількісний аналіз дозволили нам визначити найбільш ефективні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання: забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку; упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій в процесі фізичного виховання; наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей в процесі фізичного виховання; взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї в збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання.

Дослідження дозволило також простежити деякі **закономірні тенденції** збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Слова, які діти можуть легко запам'ятовувати і вживати в потрібний момент, в багатьох випадках визначаються змістовим компонентом навчання, відповідністю програмного матеріалу віковим особливостям дітей та рівню їхнього психічного розвитку. Використання інтерактивних мовленнєвих технологій в змісті роботи з дітьми сприяють створенню комфортних умов щодо оволодіння ними словниковим запасом (відповідно віку). Створення емоційного благополуччя в процесі навчання сприяє бажанню запам'ятовувати і створює невимушену обстановку в освітньому процесі.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в роботі над збагаченням словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі інших

видів виховної роботи з дітьми, зокрема в процесі трудової діяльності тощо.

ВИСНОВКИ

У дослідженні подано теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробленні, науковому обґрунтуванні й упровадженні педагогічних умов, моделі, змісту і методики збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

1. Конкретизовано дефінітивно-понятійний апарат дослідження. Ми встановили, що «збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання» це цілеспрямований вплив на розвиток словника дітей, збільшення їхнього словникового запасу, засвоєння нових значень уже знайомих слів, переведення їх із пасивного словника в активний у ході вирішення завдань фізичного виховання з використанням притаманних йому організаційних форм, засобів, методів і прийомів фізичного розвитку.

2. Встановлено три рівні розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання: високий, достатній, низький. Описано критерії і показники збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання: *когнітивний* (наявність лексики, що позначає рухову активність у процесі фізичного виховання; розуміння елементарної спортивної термінології); *репродуктивний* (вживання в мовленні в процесі фізичного виховання і повсякденному житті різних частин мови); *інтерактивний* (образність (асоціативність) словника; точність і доречність використання елементарної спортивної термінології).

3. Обґрунтовано педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. До них віднесено: забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку; упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій у процесі фізичного виховання; наявність позитивних стимулів збагачення словника дітей у процесі фізичного виховання; взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї у збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку засобами фізичного виховання.

4. Теоретично розроблено, методично обґрунтовано та експериментально перевірено методику збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання з поетапним упровадженням визначених педагогічних умов. У процесі експериментальної роботи було використано поєднання традиційних форм і методів роботи із фізичного виховання; використання сюрпризних моментів і сюрпризних ситуацій, інтегрованих фізкультурно -мовленнєвих занять з домінуванням мовленнєвої або рухової активності; комплексних занять, у яких фізкультурно-мовленнєва діяльність була б рівнозначною; спільні спортивні свята та розваги за участю батьків вихованців, консультації і круглі столи тощо.

5. На основі статистичної обробки одержаних даних доведено ефективність методики збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання з поетапним упровадженням визначених педагогічних умов позитивно вплинуло на ефективність цього процесу. Усі показники їхньої готовності в експериментальній групі зазнали суттєвих позитивних змін порівняно із контрольною: на достатньому рівні стало 36,3% вихованців, на задовільному залишилося 52,9% респондентів, на низькому рівні зафіксовано 10,8% дітей молодшого дошкільного віку.

Таким чином, статистична обробка одержаних даних доводить ефективність розробленої методики збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Означені завдання зреалізовано, а мету дослідження досягнуто.

Проведене дослідження не претендують на вичерпне розв'язання досліджуваної проблеми. Актуальним у її подальшому вивченні розглядаємо дослідження збагачення словника дітей старших вікових груп закладів дошкільної освіти в процесі фізичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркин Е. А. Ребенок в дошкольные годы (в двух частях) / под ред. А. В. Запорожца и В. В. Давыдова. Москва : Просвещение, 1968. 445 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Книга по требованию, 2013. 608 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / А. М. Богуш та ін. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
5. Беленька Г. В. О. Л. Богиніч, М. А. Машовець. Здоров'я дитини – від родини. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 220 с.
6. Беленька Г. В., Половіна О. А. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку : компетентнісний підхід : монографія. Умань : Візаві, 2015. 244 с.
7. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низовської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
8. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник. Київ : Вища школа, 2007. 542 с.
9. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. Посібник для студ. вищих пед. навч. закл. Київ : Слово, 2005. 720 с.
10. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ : Слово, 2008. 440 с.
11. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному навчальному закладі : навч. посібник. А. М. Богуш та ін. Київ : Вища школа, 1992. 414 с.
12. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків : Ранок, 2011. 176 с.
13. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7

років : монографія. Вид. 2-ге. Київ : Слово, 2010. 374 с.

14. Богуш А. М. Обучение правильности речи в детском саду. Київ : Радянська школа, 1990. 216 с

15. Богуш А. М., Руденко Ю. А. Збагачення словника дошкільників експресивною лексикою народних казок. Одеса : Поліграф, 2005. 254 с.

16. Богуш А. М., Шиліна Н. Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса : ПНЦ АПН України, 2003. 335 с.

17. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

18. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник для студ. Дошкільних факультетів вищ. пед. навч. закладів. Суми : Університетська книга, 2017. 428 с.

19. Выготский Л. С. Собрание починений : в 6-ти т. Т. 3 Проблемы развития психики / под ред. А. М. Матюшкина. Москва : Педагогика, 1983. 368 с.

20. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : навч.-метод. посіб. Київ : Шкільний світ : Вид. Л. Галіцина, 2006. 119 с.

21. Гербова В. В., Максаков А. И. Занятия по развитию речи в первой младшей группе детского сада. Москва : Просвещение, 1986. 128 с.

22. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.

23. Горбунова Н. В. Сучасні дослідження в галузі української лінгводидактика. Педагогіка та психологія. 2011. Вип. 40 (3). С. 9–17

24. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років. 4-е видання, доопр. та доп. / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол. : Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

25. Єфименко М. М. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 52 с.

26. Закон України «Про освіту». Суми : ВВП НОТІС 2018. 82 с.

27. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Відомості Верховної Ради України від 05.04.1994. № 14, стаття 80
28. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Тайный шифр женских сказок СПб.: Речь, 2006. 272 с.
29. Іващенко В. П., Безкопильний О. П. Теорія і методика фізичного виховання : підручник. Ч. 1 Черкаси : Видавництво, 2005. 420 с.
30. Ільченко А. М. Доцільність використання принципів Монтессорі-педагогіки у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Підвищення ефективності логопедичної роботи в умовах здійснення дошкільної та початкової освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Херсон : Айлант, 2006. С. 34–39.
31. Імбер В. Упровадження мультимедійних технологій у підготовку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 5(49). С. 247–255.
32. Іщенко Л. В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови : навчальний посібник. Умань: Жовтий, 2013. 138 с.
33. Калуська Л. В. Родинне сонцеколо : методичний poradник для роботи з батьками. Тернопіль : Мандрівець, 2008. 140 с
34. Кирста Н. Р. Методика використання поетичної спадщини Марійки Підгірянки в лексичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 1997. 16 с.
35. Кліш І. С. Фізичне виховання дітей до 3-річного віку засобами етнопедагогіки : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 24.00.02. Луцьк, 2000. 22 с.
36. Ковшар О. Збагачення словника дошкільників засобом ігрових технологій. *Actual trend of modern scientific research: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної дистанційної конференції (м. Мюнхен)*, 2021. С. 408.
37. Кожухова Н. Н., Рыжкова Л. А., Самодурова М. М. Воспитатель по физической культуре в дошкольных учреждениях : учеб. пособие для туд. высш. и сред. пед. учеб. заведений. Москва : Академия, 2002. 320 с.
38. Козак Л. В. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної

професійної діяльності : автореф. дис... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ , 2015. 42 с.

39. Коменский Я. А. Материнская школа или о заботливой воспитании юношества в первые шесть лет. Москва : Изд. дом Шалвы Амонашвили, 2002. 224 с.

40. Лашкова Л. Л., Зырянов С. М., Филиппова А. Р. Познавательное-речевое развитие дошкольников в условиях реабилитации ФГОС дошкольного образования. Москва : Академия естествознания, 2015. 141 с.

41. Лохвицька Л. В., Андрищенко Т. К. До здоров'я дітей – через освіту дорослих : технологія взаємодії дошкільних навчальних закладів з родинами : навч. - метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 176 с.

42. Люблинська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. 356 с.

43. Маркова А. К. Психология усвоения языка как средства общения. Москва : Педагогика, 1974. 240 с.

44. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність : Корекційна освіта (логопедія). Київ : Слово, 2010. 288 с.

45. Масляк І. П., Шепель А. П., Веретельникова Ю. А. Оцінка рухової підготовленості дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 22 травня 2017 р.) : Харків : ХДАФК, 2017. С. 111–123.

46. Національна програма «Діти України». Все для вчителя : Інформаційно- практичний бюлетень. Редакція газети «Позакласний час». 1998. № 17, С. 25–32.

47. Непомняща І. М. Методика використання лінгводидактичних ідей Є. І. Тихєєвої в збагаченні побутового словника дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 1996. 25 с.

48. Ніколаєску І. О. Науково-методичний супровід професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Народна освіта. 2016. Вип. 3. С. 35–41.
49. Огнистий А. В., Огниста К. М. Теоретико-методичні основи фізичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (опорні конспекти лекцій). Тернопіль : ТАЙП, 2018. 86 с.
50. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. Около 100 000 слов, терминов и фразеологических выражений / под ред. Л. И. Скворцова. Москва : Оникс, 2012. С. 634.
51. Оліяр М. П. Теорія і практика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів : монографія. Івано-Франківськ : Симік, 2015. 476 с.
52. Основи теорії та методики фізичного виховання : навч. посіб. / Товт В. А. та ін. Ужгород : Графіка, 2010. 138 с.
53. Осокина Т. И. Физическая культура в детском саду. Москва : Просвещение, 1986. 304 с.
54. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академ-видав, 2008. 432 с.
55. Педагогическая энциклопедия : Т. № 3. Москва : Советская энциклопедия, 1966. 880 с.
56. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
57. Развитие речи детей дошкольного возраста : пособие для воспитателя детского сада / под ред. Ф. А. Сохина. Москва : Просвещение, 1984. 223 с.
58. Развитие речи и речевого общения дошкольников : сб. науч. тр. / под ред. О. С. Ушаковой. Москва : РАО, 1995. 152 с.
59. Розенгарт-Пупко Г. Л. Формирование речи в раннем возрасте. Москва : АПН РСФСР, 1963. 96 с.

60. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Справочник по русскому языку. Словарь лингвистических терминов. Москва : Оникс. Мир и Образование. 2008. 624 с.
61. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / відп. ред. О. С. Мельничук. Київ : Наукова думка, 1988. 240 с.
62. Сахарова О. М. Казкотерапія у фізичному вихованні як засіб збагачення словника молодших дошкільників. Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, Україна, 15-16 січня 2021 р.). Харків : Центр педагогічних досліджень, 2021. С. 38–41.
63. Сахарова О. Педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія : Педагогічні науки. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2020. Вип. 49. С. 121–127.
64. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упор. : О. М. Байер, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 200
65. Сохин Ф. А. Психолого-педагогические основы развития речи дошкольников. Москва : НПО Модэкс, 2002. 224 с.
66. Степаненкова Э. Я. Теория и методика физического воспитания и развития ребенка : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Академия, 2001. 368 с.
67. Сухомлинский В. А. Избранные произведения : В 5-ти т. Т.1 / редкол. А. Г. Дзевеин и др. Киев : Радянська школа, 1979. 686 с
68. Тиндюк Н. Т. Загальні педагогічні основи словникової роботи з дітьми молодшого дошкільного віку. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки». Вип. 1.39. Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2012. С. 333–337.
69. Українська мова : Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

70. УСЕ. Універсальний словник енциклопедія / гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. 3-тє вид., перероб., доп. Київ : Всеуви́то, Новий друк. 2003. 1414 с.

71. Ушакова О. С., Струнина Е. М. Методика развития речи детей дошкольного возраста : учеб.-метод. пособие для воспитателей дошкол. образоват. учреждений. Москва : ВЛАДОС, 2004. 288 с.

72. Цейтлин С. Н. Язык и ребенок : лингвистика детской речи. Москва : Владос, 2000, 240 с.

73. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» Державний комітет України з питань Фізичної культури і спорту. Київ, 1998. 48 с.

74. Штерн В. Психология раннего детства до шестилетнего возраста. Петроград : Школа и жизнь, 1915. 309 с.

75. Яшина В. И., Алексеева М. М. Методика развития речи детей : учебник для студ. учреждений высш. проф. образования. Москва : Академия, 2013. 448 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Словник термінів для збагачення й активізації словника дітей в процесі фізичного виховання

Іменники: басейн, біг, брязкальце, валик, ванни, вдих, велосипед, вивертання (-м), видих, висота, витривалість, відпочинок, відштовхування, вправа, довжина, долонька (-нею, -ями), дошка, гантеля (-і), гнучкість, голова (-ою), гомілки, гра, груди (-ьми), гімнастика, доріжка, драбина (-ці), дуга (-и), загартування, зала, заняття, зіскок, канат, кеглі, кільце, кидання, килимки, килимок, кисті, команда, кочення, кулька (-и), м'яч (-і), коліна, коло, колода, колона, кошик, крок (-и, -ом), кубик, лава, лазіння, ластівка (- ку), лижі, лікоть, ловіння (-м), майданчик, масаж, місце, мішечок, метання, мотузка, м'яч, навколішки, напівприсяд, напрям, нахил, ніс, нога (-и), обличчя, оплески, (-и), очі, палиця (-і), пальці (-ями), пара (- и), паркан, підборіддя, підлізання, підскок (-и), перелізання, перепона, плавання, плечі, поворот, повзання, положення, помах, поручень, постава, прапорець, приземлення, присідання, пробудження, пролізання, прокочування, п'ята (-у), ритм, ритмічність, рівновага, розвага, рука (-и, - ами), рух (-и, -ами), санчата, сигнал, сила, спина (-і, -ою), спорт, старт, стінка, стрибки (-бок), стрибок з просуванням вперед, стіна, стрічка, спортсмен, спритність, стопа, темп, торбика, тулуб, фігура, фізіотерапії, ходьба, хустинка (-ми), цеглинка (-и), швидкість, шеренга (-ою), шикування, щабель (-блі).

Дієслова: бігати (-жите, -ю), будемо, вдихнути (-ли), взяти (яв, -ла, -ли), вигнутися, видихнути (- ли), виконувати (-уй, -йте), випрямляти (- ся), виставити (-вив, - ла, -ли, -ти), витягти (-нув, -ла, - ли, - ти), відбити (- в, - ла, -ли), відвести (- ли), відпочили, відпочинимо, відривай (-те), відштовхувати (-сь, -ємо), візьми, влучи (- ла, - в, ти), воруши (-ти), встань (- ти), втікати (-ай, -йте), грають, дістати, долати (- ємо), дотягнулися, дути (-й, -ємо), закінчили (- в, ла, -ти), занурюйся (- тесь), заховали (-й, -йте), заходь, захопи (-в, - ла, -ли, - ти), згинати, зігніть (-в, - ла, -ли), зістрибни (- нути), зловив (- ла, -ли, -ти), знайти (- ли, -ов, -ла, - ли), зробили (- в, - ла, -ли, - ти), зупинися (- лися, -няючись), катати (-ся, -йся), кидай (-ти), ковзати (-йте), котили (-ти), крокуй, крокувати, кружляти, лазити, лови (ти, - ть), лягати (-й, -ли, -йте), ляж, метати, наздогай (- няє, -нати), намагайся (- йтєся), напівприсіли (-в, - ла), нахилися (- тися, -вся, -лася), не бійся (- тесь), не напружуйся, не наштовхуйся (-тєся), не опускай (- те), не сутулитися (-лься), не човгати (-ай, -йте), не торкайся (- тєся), оббіжи (- жіть), оббігти, опускати (-тив, - ла, -ли), обхопили, перевертатися (-нулися, - вся, -лася), передай (-ти, -вати), переклади (-ив, - ла, -ли, - сти), перелізати (- лізь), перенеси (-іс, -ла, -ти), перестрибни (-ув, -ла, - ти), переступи (-ати, - піть), переходимо (-йдіть, -дьте), перешикуйся (- валися), підкинули (-в, - дати, -ла), підкинь, підліз (-ати, - ла, -ли, -ти), піднімай (- те), підняв (-ла, - ли, -мати, няли, -ти), підстрибни (- ув, - нула, - нули, -увати), підтягніть (- нули, - нути, -нулись), піймати (-ав, -ла, -ли), пішли (-ов, - ла), плескатися (-йся), побіг (- ла, - ли), повернулись (- вся, - лася, -тись), повзи (- ти), подолати (- ємо), поклади (-ли), покружляли (-ти), поліз (-ла, -ли), полетіли (-в, -ла, -ти), помахали (- в, -ла, - ти), потрапити (-ди, - в, -ла, -ли),

поплескали, поставили (- вив, -ла, -ли, -ти), пострибати (-ав, -ла, -ли), потягнутися (-вся, -лася, -лися), починаймо, почати (-в, -ла, -ли), плигнули (-в, -ла, -ли, -ти), приземлися (- ватись), присів (-дав, - дати, -ла, - ли), приставити (-ив, -ла, -ли), пробігти (- жить, - ли), прогнулися (-вся, -лася, -тися), пройти, проповзи (- ти), прокоти (- ли, - ти), прокочувати (-ав, - ла, -ли), пролізь (-ати, -те), просуватись (- ємось), проходити (-ли, -тьте), роби (-в, -ла, -ли, -мо), розвели (- іві, - ла, -ли), розвернути (-ся, -лися, -вся, -лася), розгинати, розігнулися (- тися), рухайся (- ти, -тися), сидіти (-ати), сіли (-в, -ла), сідати, склади (-ай, -сти), спирайся (- йтеся), стали (-в, -ла, - ли, -ти), стій, стрибай (ати, -ю, - ють), сховали (-вав, -ла, -ли), торкнулися (-тися, -вся, -лася), тримай, ходжу, ходити (- дять), шикуйся (-ватися);

Прикметники: великий (-а), вертикальну, витривалий (-а, -і), зігнутими, енергійними, гігієнічна, гімнастична, горизонтальну, гнучкий (- а, -і), зігнута (-і, -ими), звивиста (-ій), змінним, ліва (-им, -ою), легкому, невисокі, обертальні, перемінним, під коліном (-ами), піднятих, права (-им, - ою), повітряні, повільний (-і), позаду, похила (-ій), правильна (-ій), приставним, пряма (- і, - ій), ранкова, ребриста, ритмічний, розставлені, рухлива, сильний (-а, -і), сонячні, спокійний (-і), спортивний (-а, -і, -ий), спритний (-а, -і), хвиляста (-ій), швидкий (-а, -і), щоденна;

Прислівники: бадьоро, вбік, в довжину, вздовж, високо, витривало, вище, від бігу, від грудей, в глибину, вгору, в колі, в колінах, в колоні, вліво, вниз, в обруч, в обидва боки, в одному напрямі, вправо, вперед, врозтіч, в сторону, в упорі, в ціль, до носка, до себе, до ходьби, енергійно, за мотузку, за руки, за сигналом, за спину (- ою), зверху, з гірки, з переходом, зі зміною напрямку, зі зміною темпу, зі спини, з куба, з лави, з кола в коло, з місця, змієюю, знизу, з однієї руки в іншу, з однієї сторони в іншу, з переступанням, із-за голови, із зупинками (-ою), із кола в коло, із присіданням, із повертаннями, калачиком, лівим боком, ліворуч, між ніжками стільчика, між предметами, м'яко, навколо, наввипередки, навкруги, навпаки, навпочіпки, на бік, на боці, на внутрішній стороні стопи, на всю стопу, навшпиньки, на гірку, над головою, на живіт, назад, на зовнішньому боці стопи, назустріч, на іншу, накарачках, на колінах, на лаву, на лижах, на місці, на нозі (-гах), на носок (-ках), на обох ногах, на одній нозі, на передню частину стопи, на плечі, на підлозі, на п'ятках, на поясі, на талії, нарізно, на санчатах, на спині, невеликими групами, невисоко, обидві, обидві разом, обома, об коліна (-о), об підлогу, один за одним, одна на одну, одне на одного, однією рукою, одночасно, парами, перед собою, під дугу (-ою), під мотузку (- ою), під музику, під оплески, під час бігу, під час стрибку (-ів), під час ходьби, повільно, по валику, по воді, по гімнастичній лаві, по гімнастичній стінці, по дошці, по драбині (-ці), по звивистій, по колоді, по мотузці, помахуючи, по палиці, по пояс, поперемінно, по одному, по прямій, поспіль, по ребристій, по чергово, по черзі, потім, похило, праворуч, прямим галопом, разом, ритмічно, серединою ступні, сміливо, спершу одну, спочатку, спритно, у бік, у боки, у воду, у ворота, угору, у довжину, у кошик, у ліктях, у напівприсіді, у повільному, у різних напрямках, урозтіч, у швидкому, через, через гілку (-и), через драбину, через камінці (-нець), через колоду, через куб, через мотузку (-и), через м'яч (-і), через палицю (-і), через рейку, через сторони, через шишки (-ку), швидко, швиденько, ширше;

Дієприслівники: виконуючи, випрямляючи (-сь), витягуючи, відводячи, відштовхуючись, втікаючи, дістаючи, доторкуючись, занурюючись, заходячи, згинаючи, імітуючи, йдучи, кружляючи, лежачи, махаючи, наздоганяючи, намагаючись, напівприсівши, нахиливши (-сь), нахиляючи (-сь), не наштовхуючись, не опускаючи, не наступаючи, не пропускаючи, не сутулячись, не торкаючись, не тримаючись, не човгаючи, оббігаючи, обхопивши, обхоплюючи, опускаючи, переступаючи, піднімаючи (-сь), підстрибуючи, повертаючи (-сь), приземлюючись, пригинаючи (-сь), присівши, приставляючи, пробігши, проповзши, пролізши, просуваючись, роблячи, розвиваючи, розводячи, розгинаючи (-сь), рухаючись, сидячи, сідаючи, складаючи, спираючись, стоячи, торкаючись, тримаючись.

Анкети для вихователів та батьків**1. Анкета для вихователів****Шановні колеги!**

Ця анкета складена з метою поглибленого вивчення стану лексичної роботи в закладах дошкільної освіти, зокрема в процесі рухової активності.

Ваша думка допоможе визначити недоліки й накреслити шляхи їхнього подолання.

- Оцініть за 10-бальною системою, яке місце у Ваших заняттях фізичним вихованням з дітьми молодшого дошкільного віку займає мовленнєва робота, зокрема лексична?

<i>Етапи заняття</i>	<i>Мовлення вихователя</i>	<i>Мовлення дітей</i>
1. Підготовча до заняття фізичними вправами робота		
2. Власне виконання		
3. Закінчення заняття		

- Як Ви вважаєте, чи у достатній мірі у чинних програмах навчання і виховання дітей дошкільного віку розкрито словникову роботу з дітьми?

А) Так, звичайно Б) Ні, я так не думаю В) Можливо

- Чи обізнані Ви з феноменом «збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання»?

А) Так Б) Ні В) Дещо чула

- Під час яких традиційних форм роботи з фізичного виховання Ви збагачуєте словник дітей ?

-
- Чи вважаєте Ви можливим використання фізичного виховання для збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку?

А) Так, звичайно, таке поєднання видів роботи сприятиме більш швидкому розширенню словникового запасу дітей

Б) Ні, не вважаю

В) Важко відповісти

- Чи використовуєте Ви в своїй роботі інтерактивні педагогічні технології у процесі фізичного виховання (елементи інтерактивного навчання) з метою збагачення словника дітей?

А) Так, звичайно Б) Інколи В) Ніколи

- Які завдання з словникової роботи на заняттях з фізичного виховання реалізується Вами найбільшою мірою?

А) кількісне накопичення словника Б) уточнення значення слова

В) активізація словника

- Чи Використовуєте Ви позитивні стимули для збагачення словника дітей?

А) Так, звичайно Б) Інколи В) Ніколи

- Як Ви вважаєте, чи позитивно впливає взаємодія закладів дошкільної освіти і сім'ї на збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку?

А) Так, звичайно Б) Ні, я так не думаю В) Можливо

8. Які труднощі заважають Вам збагачувати словник дітей у процесі фізичного виховання?

Щиро дякуємо за відповіді!

2. Анкета для батьків

Шановні мама і тато!

Ми повністю поділяємо Вашу зацікавленість у збагаченні словника Ваших дітей. Бажаємо працювати з Вами для досягнення спільної мети.

Ваша думка допоможе визначити недоліки й накреслити шляхи їхнього подолання.

Будь ласка, дайте відповіді на такі запитання:

1. Як Ви вважаєте, чи в достатній мірі в нашому закладі дошкільної освіти приділяється увага розвитку словника дітей?

А) Так, звичайно

Б) Ні, я так не думаю

В) Хотілося, щоб більше приділялося уваги

2. Що Вас найбільше турбує у мовленні Вашої дитини? _____

3. Чи потребує Ваша дитина будь-якої допомоги наших спеціалістів? _____

4. Яку інформацію про навчання та виховання Ваших дітей у нашому закладі дошкільної освіти Ви хотіли б отримати? _____

5. Чи займаєтесь Ви вдома з дитиною з метою збагачення її словника?

Якщо так, то як сам? _____

6. Чи приймаєте Ви участь у спортивних розвагах, засіданнях круглого столу, міні-консультаціях, що проводить наш заклад дошкільної освіти з метою кращої взаємодії батьків та садочку?

А) Так, звичайно Б) Ні, я так не думаю

Б) Інколи, коли маю час

В) Ніколи не приймали участі

7. Чи подобаються Вашій дитині ті заходи (свята, розваги, різні види інтерактивних методів та прийомів), що проводяться у нашому закладі дошкільної освіти?

А) Так, звичайно

Б) Ні, я так не думаю

В) Я не запитувала (в)

8. Ваші пропозиції щодо поліпшення роботи зі збагачення словника Ваших дітей в процесі фізичного виховання? _____

Щиро дякуємо за Ваші відповіді!

Когнітивний критерій

Показник: наявність лексики, що позначає рухову активність у процесі фізичного виховання

Завдання № 1 «Мій дзвінкий веселий м'яч».

Мета: виявити рівень володіння лексикою, що позначає рухову активність у процесі фізичного виховання

Обладнання: великі м'ячі. (Завдання виконується індивідуально).

Зміст: Експериментатор і дитина тримають в руках великі м'ячі.

Експериментатор пропонує повторити за ним рухову дію, при цьому не називаючи її (підкидання м'яча вгору). Після виконання просить назвати одним словом дію, яку виконано (підкинути).

Показник: розуміння елементарної спортивної термінології

Завдання № 2 «Спритні кульки».

Мета: виявити рівень розуміння дітьми молодшого дошкільного віку елементарної спортивної термінології у процесі рухової активності шляхом визначення та використання предметів спортивного інвентаря.

Обладнання: кульки (діаметром 20–25 см), дві дуги (шириною 50–60 см). (Завдання виконується індивідуально).

Зміст: У спортивній залі навпроти експериментатора і дитини (на відстані 1,5–2 м) знаходяться дві дуги, в руках у експериментатора і дитини по одній кульці. Експериментатор пропонує дитині повторити за ним дію, при цьому не називаючи її (прокотити кульку у дугу). Після виконання просить назвати одним словом дію, яку виконано (котити, котили, кочення).

Репродуктивний критерій

Показник: вживання в мовленні в процесі фізичного виховання і повсякденному житті різних частин мови

Завдання № 3 «Ми – маленькі лисенята».

Мета: виявити рівень вживання дітьми молодшого дошкільного віку в мові прислівників.

Обладнання: маски лисенят, муляжі травички та дерев. (Завдання виконується індивідуально).

Зміст: Експериментатор і дитина знаходяться в спортивній залі, обладнаній, як казковий ліс. Експериментатор пропонує уявити, що вони на деякий час перетворюються на маленьких лисенят (для більшої достовірності одягають маски лисенят) і пропонує перейти через галявину так, щоб їх не почули мисливці. Експериментатор стає навшпиньки і іде попереду дитини. А потім пропонує назвати дитині цей вид ходьби (навшпиньки).

Інтерактивний критерій

Показник: образність (асоціативність) словника

Завдання № 4 «На що схоже?».

Мета: виявити рівень образності (асоціативності) словника дітей молодшого дошкільного віку.

Обладнання: м'яч, канат, гімнастична стінка. (Завдання виконується індивідуально).

Зміст: Експериментатор і дитина знаходяться в спортивній залі, навпроти них знаходяться предмети спортивного обладнання: м'яч, канат, гімнастична стінка. Експериментатор пропонує дитині уважно розглянути ці предмети, голосно називає їх та пропонує дитині дібрати слова, які б називали предмет або тварину, схожі на запропоновані (м'яч – «зайчик», канат – «змія», гімнастична стінка – «драбина»).

Показник: точність і доречність використання елементарної спортивної термінології

Завдання № 5 «Дотягнись до брязкальця».

Мета: виявити рівень точності й доречності використання елементарної спортивної термінології дітьми молодшого дошкільного віку шляхом визначення та обговорення дітьми дій спортивного характеру. (Завдання виконується індивідуально).

Обладнання: мотузка, два стояка, брязкальця.

Зміст: У спортивній залі перед експериментатором і дитиною знаходиться натягнута між двома стояками мотузка, на якій на відстані витягнутої вгору руки дитини підвішені брязкальця. Експериментатор пропонує дитині повторити за ним дію, при цьому не називаючи її (дотягнутись рукою до брязкальця). Після виконання просить назвати одним словом дію, яку виконано (дотягнутися).

Модель збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання

Експериментальна програма збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання (вересень місяць)

дні тижня	I тиждень	II тиждень	III тиждень	IV тиждень
Понеділок	1. Заняття з фізичного виховання «На галявині» Словникова робота: збагачення словника дітей словами: навшпиньки, поплескали; активізація знайомих слів: присіли, пострибали; 2. Прогулянка. Рухлива гра «Пташка і пташенята» Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали; 3. Гімнастика пробудження «Зайченятка» Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали; 2. Заняття з фізичного виховання «Веселі чоловічки» Словникова робота: збагачення словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 3. Прогулянка. Рухлива гра «Спіймай м'яч» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.	1. Заняття з фізичного виховання «Маленькі фантазери» Словникова робота: збагачення словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 2. Прогулянка Рухлива гра «Дід Панас» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 3. Гімнастика пробудження «Розбудіть сусіда» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 2. Заняття з фізичного виховання «Пташенята» Словникова робота: збагачення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 3. Прогулянка. Рухлива гра «Літала сорока» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, побігли.

дні тижня	I тиждень	II тиждень	III тиждень	IV тиждень
Вівторок	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали; 2. Прогулянка в 1-у половину дня. Рухлива гра «Кіт та миші» Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали; 3. Фізкультура на повітрі Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 2. Індивідуальна або груповою робота після сніданку, в процесі підготовки до заняття з ФЕМУ Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 3. Прогулянка. Рухлива гра «Спіймай м'яч» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 2. Прогулянка Фізкультура на повітрі. Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 3. Пісочна терапія «Пісочна грамота» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 2. Вправи на фідболах «Жучки» Словникова робота: збагачення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 3. Гра з елементами масажу «Сонячні зайчики» Словникова робота: збагачення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись.

дні тижня й.	I тиждень	II тиждень	III тиждень	IV тиждень
Середа	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали; 2. Фізкультурне дозвілля на ділянці дитячого садка «Осінні розваги» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали; 3. Вправи з елементами хатха-йоги «Індійські йоги» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 2. Вправа-гра « Слухай мене!» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 3. Завдання гра «Лови» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 2. Гра-вправа « Осінні листки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 3. Завдання з елементами хатха-йога «Повтори за мною» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 2. Комплекс дихальної гімнастики «Маленькі краплинки» Словникова робота : активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись.

дні тижня	I тиждень	II тиждень	III тиждень	IV тиждень
Четвер	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали; 2. Заняття з фізичного виховання «Осінні калюжі» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 2. Заняття з фізичного виховання «Казковою стежкою» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 3. Вправи з фітбол-гімнастики Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 2. Заняття з фізичного виховання «Допитливі курчата» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 3. Фізкульт-хвилинка Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 2. Заняття з фізичного виховання «Казкові лабіринти» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 3. Гра з елементами масажу «Сонячні зайчики» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись.

дні тижня	I тиждень	II тиждень	III тиждень	IV тиждень
П'ятниця	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали; 2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та фізичного виховання «Як лисенятко маму шукало» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали, навшпиньки; 3. Спортивна розвага за участю батьків «Здорова родина — щаслива країна» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, пострибали, поплескали, навшпиньки.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та фізичного виховання «У зеленому лісочку» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 3. Гра-вправа «Підкинь м'яч вище» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 4. Спортивна розвага за участю батьків «Тато, мама, я - спортивна сім'я» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та фізичного виховання «Тітонька осінь» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 3. Спортивна розвага за участю батьків «Спорт це здоров'я, спорт це сила, що дають всім дітям крила» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.	1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та фізичного виховання «Казка про допитливого сонячного зайчика» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 3. Спортивна розвага за участю батьків «Мироду козацького діти, землі української цвіт» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись.

Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки».

Мета (частина): словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескати, присісти, пострибати.

Фрагмент протоколу ранкової гімнастики:

- Діти, ми зараз з вами пройдемося як лисичка, хитренька така лисичка, станемо навшпиньки і пройдемося. Ми станемо на кінчики пальців ніг і маленькими, дрібненькими кроками підемо. Ось так, на кінчики пальців, ручки на поясі, спинка рівенька. Ось так іде лисичка, повільно, не поспішаючи, навшпиньки, тихенько. Молодці, діти! Ви як справжні лисички, йдете навшпиньки, на кінчиках пальців ніг, спинки у всіх рівенькі, тихенько так ходите.

Прогулянка в 1-у половину дня. Рухлива гра «Кіт та миші».

Мета: привчати дітей бігати легко навшпиньки, не наштовхуючись один на одного; розвивати вміння орієнтуватися у просторі, змінювати рухи за сигналом вихователя; виховувати бажання гратися разом; словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескати, присісти, пострибати.

Фрагмент протоколу рухливої гри:

- Діти, ми зараз з вами пограємо у цікаву гру. Ви вже її знаєте, ми вже з вами в неї гралися. Ви будете мишками, а я котиком. Ви будете ходити навшпиньки, щоб котика не розбудити. Навшпиньки ось так, на кінчиках пальців ніг. Так, тихенько, дрібними кроками. Покажіть, як ходять мишки? Так, ось так, навшпиньки, на кінчиках пальців ніг. А котик спить, ось так, солодко, а мишки ходять навколо навшпиньки, тихенько, боючись розбудити котика. Ось котик прокинувся, потягнувся, присів і побачив мишок! Мишки, ховайтесь! Куди мишки біжать? Так, у нірки, ось сюди, до пісочниці! І біля неї треба присісти, ось так. Присісти! Ось так, згинаючи ноги в колінах, опуститися до землі. Ось так присісти, опускаючись до землі. Обережно мишки біжать, не наштовхуються один на одного, не стикаючись один з одним. Ой які мишки молодці, всі сховались! Всі встигли присісти на лавку! Молоці! Котик зараз ще раз пройдесться, подивиться, може якась мишка не встигла присісти? Ні, всі мишки встигли присісти. Які мишки молодці!

Прогулянка. Рухлива гра «Спіймай м'яч».

Мета (частина): словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуюся, навпочіпки.

Обладнання: м'яч

Фрагмент протоколу рухливої гри:

Вихователь: Діти, а ми зараз з вами пограємося у гру «Спіймай м'яч»! Я зараз покажу як треба ловити м'яч. Ось так, обома руками, не притискаючи його до грудей. Я не поспішаю випрямити руки назустріч м'ячу, не напружую руки і плечі, пальці. Ось так м'яко його ловлю, обома руками і не притискаю його грудей, не затискаю сильно. В момент дотику я м'яч м'яко обхоплюю пальцями, ось так. Руки в мене трохи зігнуті.

Спокійно, м'яко, ось так, випрямляю руки з напівзігнутими пальцями назустріч його і м'яко, легенько ловлю його. Ось так. Давайте спробуємо погратися!

Проводячи загартовуючі процедури, в тому числі миття рук прохолодною водою, вихователі використовували метод заохочення та похвали, проговорюючи емоційним, радісним голосом: «Швиденько, швиденько миємо ручки! Ось як я, ось так, не розхлюпуючи водичку! Ой як нашим ручкам подобається митися! Як ви гарно стараєтеся, в аші ручки такі чисті! Діти, холодно нашим ручкам від прохолодної води? Ні, ручкам тепло, наші ручки загартовуються! Давайте скажемо разом «загартовуються!».

Понеділок

1. Заняття з фізичного виховання.

Тема: «На галявині».

Мета: вчити дітей ходити по ребристій доріжці, піднімаючи руки через сторони вгору, закріпити вміння дітей повертати тулуб праворуч-ліворуч. Розвивати вміння орієнтуватись у просторі, спритність, швидкість, увагу. Виховувати бажання спілкуватись, займатись фізичними вправами.

Обладнання: доріжка, м'яч, іграшка-їжачок.

Словникова робота: збагачення словника дітей словами: «навшпиньки», «поплескати» та активізація знайомих слів: «присісти», «пострибати».

Протокол заняття:

I. Вступна частина (виконується під тихий музичний супровід).

Під звуки легкої музики за вихователем діти входять до спортивної зали і стають за колом із квітів.

- Діти, подивіться, на якій чудовій галявині ми з вами знаходимось, на ній розквітли квіти, як у віночку (на підлозі спортивної зали по колу розташовані паперові квіти). Поверніться один за одним і «полетимо» зараз по колу, як пташки, розмахуючи руками, наче крилами. Бігти треба на носочках обережно, не наступаючи на квіти, змахуючи руками. Коли я сплесну в долоні, необхідно присісти кожному біля своєї квітки і сказати: «присіли». Виховatelj разом з дітьми виконує вправу, повторюючи її 4 рази.

2. Виховatelj пропонує дітям взяти квітку в руки і підняти її над головою, підтягнувшись навшпиньки з промовлянням слова «навшпиньки». Потім необхідно присісти, поклавши квітку на підлогу і промовити слово «присіли». Вправа повторюється 4 рази.

3. – А тепер, діти, хай наші квіти залишаються на галявині, а ми з вами політаємо навколо них, як пташки (20 сек.).

Діти під легку музику разом з вихователем бігають по колу, легко помахуючи розведеними в сторони руками.

II. Підготовча частина.

Діти залишаються розташованими по колу для виконання комплексу загальнорозвивальних вправ, який було вивчено на попередньому занятті.

У двері хтось постукав.

- Діти, хто це до нас в гості хоче завітати? Зараз подивлюсь. (ведмедик)

Виховatelj вносить велику іграшку ведмедика, повідомляючи, що він теж хоче разом з дітьми бути на занятті. Виховatelj розташовує ведмедика в центрі «галявини»: «Подивись, ведмедик, як ми гарно вміємо виконувати різні вправи».

1. Покажемо ведмедику як півник співає.

В. п.: - Поставте ніжки разом, руки опустіть вздовж тулуба.

- Разом зі мною нахиліться і витягніть шию вперед і скажіть, як півник:

«Ку-ка-рі-ку!», одночасно помахуючи руками.

А тепер присіли, промовляючи вголос «присіли».

(Вправа повторюється 4 рази)

2. Покажемо ведмедику як півники клюють зернятка.

В. п.: - Поставте ніжки як я (ноги разом), руки в боки.

- Разом зі мною присядьте і скажіть: «Присіли», пальчиками рук постукаємо по підлозі, промовляючи: «Клю-клю-клю».

- Підніміться, потягніться навшпиньки, промовляючи: «Навшпиньки» і розведіть руки в сторони, як півник крила. Опустіться на п'ятки, опустіть руки і скажіть: «Ку-ка-рі-ку!».

(Вправа повторюється 4 рази)

3. Покажемо ведмедику як півник ходить по двору.

В. п.: - Поверніться один за одним, ніжки разом, а руки на поясі, як у мене.

- Високо піднімаючи коліна, підемо по колу, як півники, тримаючи рівно спину і промовляючи: «Ко-ко-ко» (20 сек.).

4. Покажемо ведмедику як півник вміє підстрибувати.

В. п.: Ніжки разом, як у мене, руки на поясі.

- А тепер скажіть: «Пострибали» і пострибаємо на місці (20 сек.), скажемо: «Поплескали» і поплещемо в долоні, як півники крилами (20 сек.).

(Вправа повторюється 4 рази)

III. Основна частина;

- Діти, чомусь наш ведмедик засмутився. Він хоче перейти через місток, щоб зустрітися там зі своїми лісовими друзями.

1. Давайте допоможемо ведмедику і покажемо йому як ходити через місток.

Поверніться один за одним, підніміть руки на головою, скажіть: «Поплескали» і з оплесками підемо за мною через місток (ребристу доріжку).

(Ходьба по ребристій доріжці, піднімаючи руки через сторони вгору, вправа повторюється 4 рази поточним методом).

2. Молодці! Ведмедик дуже задоволений що ви йому допомогли, а тепер він хоче зустрітися зі своїми лісовими друзями – зайчиком та їжачком. Нам потрібно сховатись, щоб їх не налякати.

В. п.: Ніжки поставте як я (на ширині плечей), руки на поясі. Разом зі мною скажемо: «Присіли» і присідаємо, витягуючи руки вперед. (Присідання, вправа повторюється 4 рази)

Ось наш ведмедик і зустрівся зі своїми друзями (на галявині з'являються іграшки – їжачок і зайчик). А тепер давайте разом з ними пограємось

3. Рухлива гра «У ведмедя у бору».

- Спочатку нам потрібно обрати ведучого – «ведмедика». Він разом із іграшковим ведмедиком буде знаходитися у «барлозі» (накреслене коло), а ми з вами і нашими новими друзями – зайчиком і їжачком підемо у «будиночок». Ми з вами скажемо:

У ведмедя у бору Гриби, ягоди беру, ви за мною виходите на галявину, кажете: «Навшпиньки», стаєте навшпиньки і по-тихеньку будете підходити до «барлога», в якому сидить ведмедик. Давайте разом скажемо «навшпиньки» пошепки, щоб ведмідь не почув...навшпиньки, пошепки, тихенько... Після того як ми промовимо:

А ведмідь сидить

І на нас ричить, ведмедик біжить і ловить вас, а ви тікаєте від нього до свого «будиночка».

IV. Заключна частина

- Як гарно ми погралися, ведмедику і його друзям дуже сподобалось. А тепер час відпочити, наші друзі повертаються до лісу, а ми – до групової кімнати. А тепер за мною пройдемо навколо квіткової галявини, обережно, не наступаючи на квіти. Руки вгору (як я), вдихніть повітря, руки вниз – видихнули (спокійна ходьба – 20 сек.). Коли я сплесну в долоні, присядьте кожен біля своєї квітки і скажіть: «присіли». Візьміть квітку в руки і підніміть її над головою (як я). підніміться навшпиньки і скажіть: «навшпиньки».

Під звуки легкої музики за вихователем діти за вихователем виходять із спортивної зали.

2. Рухлива гра «Пташка і пташенята» (проводиться підчас прогулянки в першу половину дня).

Мета: закріпити вміння дітей ходити та бігати врозтіч, не наштовхуючись один на одного. Збагачувати словник дітей. Розвивати вміння орієнтуватися в просторі. Виховувати увагу.

Обладнання: мотузка.

Словникова робота: активізація словника дітей словами:

«навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

Протокол гри:

- Діти, давайте з вами пограємо в цікаву гру, яка називається «Пташка і пташенята». Я буду вашою мамою-пташкою, а ви моїми маленькими пташенятами. У нас є «гніздечко» (велике коло, накреслене на землі або викладене мотузкою). Зараз ми з вами полетимо до свого «гніздечка», махаючи, ніби пташки крилами. Коли я вам скажу: «Полетіли пташки!», ви вибіжете з «гніздечка» і почнете бігати по майданчику. Мати-пташка плесне у долоні – разом зі мною скажемо: «Поплескали» і поплескаємо у долоньки, коли ви побачите, що мати-пташка присіла, разом зі мною скажемо: «Присіли» і присядемо, а коли ви побачите, що мати-пташка стрибає, разом зі мною скажемо: «Пострибали» і весело пострибаємо. Давайте скажемо слово «пострибали» весело, як пташки стрибають. «Пострибали!» Ось так, весело і голосно! (Діти вибігають з «гніздечка», бігають по майданчику, плекають у долоні, присідають, стрибають, махають руками, ніби пташки крилами).

- Молодці! Летіть додому, пташенята! «Летіть» до мене, повертайтеся у своє гніздечко.

3. Гімнастика пробудження «Зайченятка».

Мета: полегшити перехід від сну до бадьорості, активізувати словник дітей, виховувати бажання виконувати оздоровчі процедури.

Обладнання: іграшки-зайченятка

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

Протокол гімнастики пробудження:

Під легку музику діти прокидаються від сну.

- Доки ви спали, до нас у гості прибігли зайченятка, давайте з ними пограємось. Візьміть кожен свого зайчика і посадить собі на животик.

1. - Спочатку привітайтеся із зайченятками.

В. п.: лежачи на спині, нахиліть голівки вперед.

2. - Підніmemo зайченяток високо.

В. п.: лежачи на спині, підніміть руки з зайченятками вгору, а потім опустіть вниз і скажіть: «Присіли».

3. – Врятуємо зайченятка. Наші зайченятка сидять на краю ліжок, вони можуть впасти і їм буде боляче, давайте спробуємо врятувати їх.

В. п. – лежачи на спині, підніmemoся, нахилимося вперед і візьmemo зайченятка, скажемо: «Поплескали» і поплескаємо в долоньки.

Вівторок

1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени».

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

2. Рухлива гра «Миші та кіт» (проводиться під час прогулянки в першу половину дня).

Мета: закріпити вміння бігати врозтіч, не наштовхуючись один на одного. Збагачувати словник дітей. Розвивати спритність, швидкість. Виховувати увагу та вміння виконувати рухи за сигналом.

Обладнання: лава.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

Протокол гри:

- Діти, давайте з вами пограємо в цікаву гру Яка називається «Миші та кіт». Ми з вами будемо мишками, а Василько (дитина старшого дошкільного віку) – котом. Давайте сядемо на лаву – це буде наша «нірка», а в іншому кінці майданчика присів Кіт-Василько.

- Здається, він заснув. От і добре, можна погратися.

- Ви зраділи? То ж давайте скажемо: «Поплескали» і поплескаємо в долоньки, скажемо: «Пострибаємо» і весело пострибаємо на місці.

Скажемо слов «Пострибали!» весело і голосно! А тепер давайте це слово проспівуємо, як пташечки: «Пост-ри-ба-ли!». Ось так, ще раз: «Пост-ри-ба-ли!». Молодці а тепер скажемо: «Присіли» і присядемо відпочинимо.

- Подивіться! Кіт прокинувся і хоче спіймати нас. Хутчіш біжимо до своєї нірки! (діти тікають від кота і сідають на лаву).

3. Фізкультура на свіжому повітрі (проводиться під час прогулянки в першу половину дня).

Мета: закріпити вміння дітей виконувати рухові дії, розвивати спритність, збагачувати словник дітей. Виховувати бажання займатись фізкультурою.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

Протокол заняття з фізкультури на свіжому повітрі:

- Діти, скажіть будь-ласка, яка зараз пора року? (Осінь)

- Одна з ознак осені – птахи відлітають у теплі краї. Ось і маленькі каченята, які також зібрались у далеку дорогу, прийшли сказати вам: «До побачення» і подивитись, чи будете ви про них пам'ятати? Давайте разом зі мною їм це покажемо.

1. – Покажемо, як каченята махають крилами.

В. п.: ноги разом, руки опустимо вниз і помахуємо ними, як каченята махають крилами.

(Вправа виконується 4 рази)

2. – Покажемо, як каченята пірнають.

В. п.: ноги разом, руки на поясі. Скажемо: «Присіли» і присядемо, наче ми пірнули у озеро.

(Вправа виконується 4 рази)

3. – Покажемо, як каченята відлітають у теплі краї. Повільно

покружляємо з вами спочатку в праву сторону, потім в ліву сторону

А тепер, давайте побажаємо нашим каченятam щасливої дороги,
скажемо: «Поплескали» і поплескаємо в долоньки.

Гра з елементами масажу «Сонячні промінчики».

Мета: вчити дітей виконувати завдання; розвивати бажання займатися масажем; виховувати дбайливе ставлення до свого здоров'я.

Словникова робота: збагачувати словник дітей словами: вгору, вниз, полетіти, торкнутись.

Протокол гри:

- Діти! Ми з вами зараз пограємо у цікаву гру, а сонечко нас зігріє своїми теплими, ласкавими промінчиками. Сонячні промінчики теплі?

Щось не дуже. Погляньте, яка сьогодні гарна сонячна, погода! Проте ми зігріємо зараз ручки, щоб стало ще тепліше.

- Ось так, прикладемо долоньку до долоньки і вгору, вниз потremo долоньку об долоньку. Ось так, вгору! Ось так, вниз! Вгору! Вниз! Скажемо разом «Вгору!», «Вниз!», «Вгору!», «Вниз!». Молодці які ви, діти! У вас дуже гарно виходить! Давайте слово «Вгору» проговоримо голосно! Ось так «Вгору» разом, весело! Молодці, діти! А слово «вниз» проговоримо пошепки, ось так, тихенько «вниз». Ще раз «Вгору!» весело, «вниз» пошепки». Молодці! Ще раз «Вгору!» голосно, «вниз» пошепки».

Молодці, діти!

- Ну що, вашим ручкам стало тепліше? Дивіться, діти, сонечку сподобалось як ви гарно граєтесь. І воно прислало свої промінчики до вас.

Подивіться, промінчики полетіли і торкнулись вашого лобика. Ось так полетіли! Скажімо разом «Полетіли!» І ось так торкнулись! Скажімо разом «Торкнулись!» Дивіться, діти, промінчики граються і стрибають вгору, вниз, вгору, вниз! Покладіть свої долоньки на чоло і легенько потріть вгору, вниз, вгору, вниз.

- Молодці, діти! Ви так гарно погралися з сонячними промінчиками! Сонечку і промінчикам дуже сподобалося! Ой, промінчики вже полетіли далі. Скажімо разом «Полетіли!». До побачення, промінчики!

Повертайтеся до нас ще!

- Молодці, діти! Ви так гарно гралися! Вам сподобалося?

Пісочна терапія «Допоможемо колобку».

Мета: продовжувати навчати вмінню відповідати на запитання та слідувати за поставою; розвивати словник дітей; виховувати бажання допомогти; викликати емоційно-позитивне ставлення, задоволення.

Обладнання: пісок у лоточках, пензлики, іграшка колобок.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: вирівнятися, спритний.

Протокол заняття:

- Діти, а хто ще до нас заглядає? Діти, це Колобок! Він прийшов до нас у гості. Але він чомусь засмучений, бачите, діти?

- Колобоче, що сталося? Тобі потрібна наша допомога? Так, діти, він просить нас допомогти йому! Допоможемо йому? Так, звісно, що допоможемо!

- Діти, ми сьогодні попрацюємо з піском. Запросимо і Колобка до нас приєднатися. Підходь, Колобоче, до нас ближче!

- Діти, пригадаймо, що не можна викидати пісок з пісочниці, кидатися піском, брати його до рота!. Так, Колобоче, і ти слухай і

запам'ятовуй ці правила поводження з піском! Давайте візьмемо в руки пензлики і намалюймо на піску маленьких колобочків, а то наш Колобок геть засмучений стоїть (діти малюють).

- Ой, як гарно ви малюєте! А тепер давайте вирівняємо наші спинки.

Нам треба вирівнятися, ось так! Ой які рівненькі спинки у вас, діти! І Колобок вирівняв спинку. Так, щоб спинка була рівна, треба вирівнятися.

Давайте разом скажемо «Вирівнятися!». Ще раз – «Вирівнятися!»

- Діти, а що там колобочки, яких ви намалювали? Вони вже потоваришували з нашим Колобком? Так, потоваришували! Наш Колобок уже посміхається! Ану привітайтеся зі своїми колобками, торкніться їх. Всі задоволені у нас сьогодні! І діти, і Колобок, і ваші колобки. Давайте ще раз вирівняємо спинку. Скажімо разом – «Вирівнятися!» Діти, Колобку вжеслід попрощатися з вами! До побачення, Колобоче! Приходь ще до нас!

Дивіться, діти, як швидко Колобок побіг. Скажімо разом «Побігли!» Ще раз «Побігли!» Молодці, дати, як ви гарно погралися і з піском, і з Колобком і допомогли йому. Молодці!

Дихальна гімнастика «Маленькі краплинки».

Мета: тонізувати центральну нервову систему, сприяти поліпшенню кровообігу у легенях та плеврі; зміцнювати дихальну мускулатуру; розвивати бажання гратися; виховувати дбайливе ставлення до свого здоров'я.

Обладнання: іграшка Краплинка.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіти.

Протокол гімнастики:

- Діти, сьогодні на дворі іде дощик. Але ми не будемо сумувати, а пограємо разом з краплинками. Будемо з ними гратися?

- Дивіться, діти, до нас в кімнату потрапила одна краплинка. Яка вона? Так, вона сумна. А знаєте чому? Краплинка хоче повернутися назад до своїх сестричок. Допоможемо їй?

- Ми з вами зараз будемо дмухати на неї, щоб вона змогла відлетіти до своїх подружок. Покладемо на грудину руки, ось так. І скажімо «Ш-ш-ш!» Так, ось так, правильно! Повітря вдихаємо носиком, робимо круглі щічки! Видихаємо ротиком, говорячи «Ш-Ш!». Так, молодці! Дивіться, наша Краплинка піднялася вгору! Скажимо разом «Вгору!» Ще раз!

Дивіться, наша Краплинка почала опускатися вниз! Скажимо разом «Вниз!». Ще раз скажимо! Ми перестали на неї дмухати і вона полетіла вниз. Давайте знову вгору її піднінемо! Дмухаємо на неї, промовляючи «Ш-ш-ш!» Молодці, діти, як ви гарно допомагаєте Краплинці! Ось вона вже майже приєдналася до своїх сестричок! Ось вона вже й полетіла!

Скажемо разом «Полетіла!». Скажемо слово «полетіла» голосно, так, молодці! А тепер тихо, пошепки скажемо це слово. Ось вона вже зі своїми сестричками заглядає до нас у віконце! До побачення, Краплинка!

Медитаційна гра «Сонечко».

Мета: навчити зосереджувати увагу на 1 предметі; полегшити процес розслаблення; виховувати бажання виконувати оздоровчі процедури.

Обладнання: музичний центр, диск з медитаційною музикою.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: ловити, навшпиньки.

Протокол гри:

Під легку медитаційну музику заходять до кімнати, вихователь звертається до них спокійним, повільним голосом.

- Діти, погляньте, яке ласкаве сонечко за вікном! Зараз ми з вами погріємось під його теплими, привітними промінцями.

Давайте станемо у коло. Візьмемося всі за ручки і зробимо його великим і красивим, як сонечко.

Піднімемо ручки вгору, стаючи навшпиньки. Навшпиньки! Скажімо всі «Навшпиньки». Тягнемось до сонечка. Яке ж воно тепле і ласкаве! Як гріє нас своїми промінцями! Опустилися на всю стопу. Скажімо разом неголосно «Ловити». Опустили ручки. Давайте ще раз станемо навшпиньки і скажемо «Навшпиньки!» і будемо ловити промінці. Ловити!

Молодці, діти! Давайте слово «навшпиньки» проспівуємо легенько, тихенько так... Ось так, лагідно «Нав-шпинь-ки!». Молодці! Ще раз проспівуємо лагідно, тихенько – «нав-шпинь-ки». Молодці! Ми з вами гарно розслабилися, вирівняли наші спинки. Все, наша медитація закінчена. Зараз будемо гратися в іншу гру.